

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΕΔΡΑ ΓΕΕΘΑ
ΣΤΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
«ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ»**

**Αναλυτική έκθεση
Οι εξελίξεις στο διεθνή περίγυρο της χώρας
Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2015**

Υπεύθυνος Έδρας:
Ηλίας Κουσκουβέλης
Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων
Κοσμήτορας Σχολής Κ.Α.Ε.Τ.

Νοέμβριος 2015

Πίνακας περιεχομένων

Αρκτικόλεξα	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
1. ΤΟΥΡΚΙΑ.....	6
Πολιτικές εξελίξεις και εξωτερική πολιτική	6
1.1. Εσωτερική πολιτική σκηνή	6
1.1.1. Υπηρεσιακή κυβέρνηση: διαγραφές και αποχωρήσεις	6
1.1.2. Κόμματα και προεκλογικός αγώνας.....	7
1.1.3. Αναζωπύρωση του Κουρδικού	9
1.1.4. Τεχνολογία	11
1.1.5. Οικονομική Σύνοψη & Προοπτικές Ξένων Άμεσων Επενδύσεων	11
1.1.6. Αποκαλύψεις πρώην υπουργού Εσωτερικών	15
1.1.7. Ελευθερία Τύπου και έκφρασης	16
1.1.8. Μεταναστευτικό	17
1.1.9. Ασφάλεια και Άμυνα	18
1.2. Εξωτερική πολιτική.....	19
1.2.1. Μέση Ανατολή – Συρία – Ισλαμικό Κράτος.....	19
1.2.2. Ανατολική Ευρώπη - Ρωσία	20
1.2.3. Κύπρος - Ελλάδα.....	24
1.2.3.1. Κύπρος	24
1.2.3.2. Ελλάδα - προσφυγικό	24
1.2.4. Κεντρική Ασία	25
1.2.5. Ευρώπη	25
1.2.5.1 Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)	25
1.2.5.1 Ευρωπαϊκά κράτη.....	26
2. ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	30
2.1. Ισραήλ	30
2.2. Αίγυπτος	30
2.3. Συρία - Ισλαμικό Κράτος.....	31
3. ΒΑΛΚΑΝΙΑ.....	33
3.1. Βουλγαρία.....	33
3.1.1. Εσωτερική πολιτική σκηνή: δημοτικές εκλογές.....	33
3.2. Π.Γ.Δ.Μ.	34
3.2.1. Εσωτερική σκηνή: η μη εφαρμογή της Συμφωνίας του Przino.....	34
4. ΕΝΕΡΓΕΙΑ: η “εξαέρωση” του πετρελαίου	36
5. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ	37
5.1. Διεξαγωγή της άσκησης του ΝΑΤΟ “Trident Juncture 2015”	37
5.2. Γυναίκες, ειρήνη και ασφάλεια.....	39
5.3. Κοσσυφοπέδιο	41
6. ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ - ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ	43

Αρκτικόλεξα

Δ.Κ.	Δημοκρατικό Κόμμα (D.P.)
Δ.Κ.Λ.	Δημοκρατικό Κόμμα του Λαού (H.D.P.)
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Κ.Δ.	Κόμμα Δικαιοσύνης (A.P.)
Κ.Δ.Α.	Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (A.K.P.)
Κ.Ε.	Κόμμα Ευτυχίας (S.P.)
Κ.Ε.Δ.	Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (M.H.P.)
Κ.Ο.Δ.	Κόμμα του Ορθού Δρόμου (D.Y.P.)
Κ.Φ.Ι.Ε.	Κόμμα Φιλίας, Ισότητας και Ειρήνης (D.E.B.)
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Ι.Σ.	Οργανισμού της Ισλαμικής Συνεργασίας (O.I.C.)
Ρ.Λ.Κ.	Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (C.H.P.)
Τ.Ε.Δ.	Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις (T.S.K.)
AFET	Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων του Ε.Κ.
DHKP-C	Επαναστατικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Κόμμα-Μέτωπο
M.I.T.	Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών [Τουρκίας]
N.A.T.O.	Βορειοατλαντική Συμμαχία
P.K.K.	Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν
TANAP	Υπερ-Μικρασιατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου»

Συντακτική ομάδα

Αποτελείται από τον κάτοχο της Έδρας Καθηγητή **Ηλία Κουσκουβέλη**, του Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΔΕΣ) του Πανεπιστημίου Πειραιά **Νικόλαο Ραπτόπουλο** (Τουρκία, Μέση Ανατολή), την Επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος ΔΕΣ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας **Φωτεινή Μπέλλου** (Ευρωπαϊκή Ασφάλεια), τον Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας **Γεώργιο Χρηστίδη** (Βαλκάνια), τον Επίκουρο Καθηγητή του UCLan-Cyprus **Παναγιώτη Κουτάκο** (Οικονομικά θέματα), τον Λέκτορα του Τμήματος ΔΕΣ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας **Νικόλαο Βασιλειάδη** (Τουρκία, Βαλκάνια), τον μεταδιδακτορικό ερευνητή της Έδρας 'Θουκυδίδης' Δρα **Σπυρίδωνα Πλακούδα** (Κουρδικό) και τον **Μιχαήλ Μαθιουλάκη** (θέματα ενέργειας), κάτοχο μεταπτυχιακού του Τμήματος ΔΕΣ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Η ευθύνη για το σύνολο του κειμένου ανήκει στον υπεύθυνο της Έδρας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ανά χείρας υπόμνημα στοχεύει στην εξέταση των σημαντικότερων γεγονότων που έλαβαν χώρα στην Τουρκία, τη Μέση Ανατολή και ευρύτερα στον περίγυρο της χώρας, κατά την περίοδο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 2015.

Εξετάζει, πρώτον, τις εξελίξεις στην εσωτερική πολιτική σκηνή της Τουρκίας. Το κλίμα πόλωσης στο οποίο έχει περιέλθει το τουρκικό πολιτικό σύστημα βρίσκεται στο επίκεντρο της ανάλυσής μας, καθώς ο φόβος απώλειας της αυτοδυναμίας από το Κ.Δ.Α. στις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου, οδήγησαν την ηγεσία του σε πολιτικές εκφοβισμού των πολιτών, κυρίως εκείνων της Νοτιανατολικής Μικράς Ασίας, που θέτουν σε κίνδυνο την ευημερία και συνοχή της χώρας. Η ισλαμική ηγεσία, ανέπτυξε σχέσεις αντιπαράθεσης με το κουρδικό στοιχείο, προκειμένου να αποκτήσει την αυξημένη πλειοψηφία στην Βουλή που θα επέτρεπε στο Κ.Δ.Α. να προβεί σε συνταγματική αλλαγή και, κατ' επέκταση, στην υιοθέτηση του προεδρικού συστήματος. Η πολιτική αυτή συνδέεται άμεσα δηλαδή με τις επαναληπτικές εκλογές του Νοεμβρίου. Η ηγεσία του Κ.Δ.Α. δεν επιδίωξε απλά να στραφεί η τουρκική κοινή γνώμη εναντίον του κουρδικού στοιχείου. Επιχείρησε ταυτόχρονα να προσεγγίσει τους ψηφοφόρους του ακροδεξιού Κ.Ε.Δ.

Εξετάζονται επίσης οι αποχωρήσεις μελών της υπηρεσιακής κυβέρνησης του Αχμέτ Νταβούτογλου, εξαιτίας των δυσχερειών που αντιμετώπισαν στην εκτέλεση των καθηκόντων τους. Ένα άλλο θέμα είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η τουρκική οικονομία, και τα αρνητικά μηνύματα που εισπράττονται από το εξωτερικό. Η καθέλκυση αρματαγωγού πλοίου και η προσπάθεια που καταβάλει η Άγκυρα να μειώσει την εξάρτησή της από ξένες προμήθειες οπλικών συστημάτων αποτελεί ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα.

Κατά δεύτερο λόγο, το υπόμνημα μελετά σημαντικά ζητήματα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Ασχολείται πιο ειδικά με την μεσανατολική

πολιτική της Άγκυρας με έμφαση στη Συρία και την πρόκληση που δέχεται από τον βόρειο γείτονά της, την Ρωσία, η οποία βάλλει κατά των θέσεων των σύριων αντικαθεστωτικών, ενώ η Δύση πιέζει έτσι ώστε η Μόσχα να στραφεί εναντίον του αυτοαποκαλούμενου «Ισλαμικού Κράτους».

Εξετάζονται επίσης οι σχέσεις με τα Δυτικά κράτη μέσα από το πρίσμα της περιόδου του Ρετζέπ Ταγίπ Έρντογαν στη Γαλλία και στο Βέλγιο, κατά τη διάρκεια της οποίας ο τούρκος Πρόεδρος επιχείρησε να συναντηθεί με τούρκους πολίτες που ζουν στις χώρες αυτές. Η συγκέντρωση πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο, καθώς δεν κατέστη δυνατό να γίνει στο Βέλγιο, όπως είχε συμβεί τον Μάιο (στο Χάσσελι). Τελευταίος σταθμός της περιόδου του Ρ. Τ. Έρντογαν υπήρξε η Ιαπωνία.

Στη δεύτερη ενότητα, παρουσιάζονται οι σημαντικότερες εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην ευαίσθητη περιοχή της Μέση Ανατολή, που μπορούν να επηρεάσουν τις ισορροπίες εντός και εκτός του περιφερειακού υποσυστήματος. Το υπόμνημα αναφέρεται κυρίως στην Συριακή κρίση και την τροπή που πήρε αυτή μετά την έναρξη των ρωσικών βομβαρδισμών. Σύντομη αναφορά γίνεται και στην προσέγγιση μεταξύ Αιγύπτου και Συρίας.

Η μελέτη της σύγχρονης τουρκικής πραγματικότητας, η οποία παραμένει πολύπλοκη, συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση των πολιτικών της γείτονος. Οι εξελίξεις εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής που μελετώνται παρακάτω, συνιστούν σημαντικές πτυχές της συμπεριφοράς της που πρέπει να εξεταστεί συστηματικά. Η μελέτη των περιφερειακών εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής στοχεύει στην καλύτερη αντίληψη της στρατηγικής που ακολουθούν οι κυρίαρχοι δρώντες των διεθνών σχέσεων σε αυτήν.

Τέλος, πέραν της τουρκικής πολιτικής, εξετάζονται στο υπόμνημα, για πρώτη φορά, και μία σειρά άλλων θεμάτων ενδιαφέροντος, όπως θέματα Βαλκανικά, ευρωπαϊκής ασφάλειας και ενεργειακά ζητήματα.

1. ΤΟΥΡΚΙΑ

Πολιτικές εξελίξεις και εξωτερική πολιτική

1.1. Εσωτερική πολιτική σκηνή

Η τουρκική εσωτερική πολιτική σκηνή την περίοδο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου περιστράφηκε γύρω από την υπηρεσιακή κυβέρνηση, τις εκλογές, την αναζωπύρωση του Κουρδικού ζητήματος και το κλίμα τρομοκρατίας που έχει διαμορφωθεί, με αποκορύφωμα τις αυτοκτονικές επιθέσεις της Άγκυρας. Η συγκεκριμένη κατάσταση αλλά και η δεινή θέση του Έρντογαν είχε οδηγήσει μερίδα του Τύπου στην Άγκυρα να διατυπώνει απόψεις ακόμη και περί σκέψεων ή προσπάθειας αναβολής των εκλογών από το κυβερνών κόμμα.¹

1.1.1. Υπηρεσιακή κυβέρνηση: διαγραφές και αποχωρήσεις

Ο σχηματισμός της υπηρεσιακής κυβέρνησης, που ακολούθησε την ανακήρυξη των εκλογών, προκάλεσε αναστάτωση στις τάξεις του ακροδεξιού Κ.Ε.Δ., το οποίο είχε απαγορεύσει στα μέλη του να αναλάβουν υπουργικά καθήκοντα. Ο μόνος που είχε δεχτεί την υπουργοποίησή του ήταν ο Τουγρούλ Τουρκές - ο γιός του ιστορικού ηγέτη της τουρκικής άκρας δεξιάς (Αλπαρσλάν Τουρκές) - ο οποίος διεγράφη από το κόμμα του (Κ.Ε.Δ.) στις αρχές Σεπτεμβρίου. Η ρήξη που επήλθε μεταξύ του Τουρκές και της ηγεσίας του Κ.Ε.Δ., πέραν των σοβαρών ζητημάτων εντός του ακροδεξιού κόμματος που προκάλεσε, ανέδειξε τρίτη δύναμη στην εθνοσυνέλευση το φιλοκουρδικό Δ.Κ.Λ., γεγονός που προκάλεσε την μήνι των στελεχών του Κ.Ε.Δ.

Η σύνθεση της υπηρεσιακής κυβέρνησης, μολονότι, αρχικά επιδίωκε να έχει ένα πιο αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα, κυρίως με την πρόσκληση που απηύθυνε ο Νταβούτογλου σε βουλευτές του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Λ., στην πορεία,

¹ Βλ. http://www.todayszaman.com/anasayfa_report-erdogan-to-postpone-snap-election-if-ak-party-appears-to-be-losing-votes_397915.html

αντιστράφηκε. Στα μέσα Σεπτεμβρίου οι υπουργοί προερχόμενοι από το φιλοκουρδικό Δ.Κ.Α. αποχώρησαν από την υπηρεσιακή κυβέρνηση λόγω των ανυπερβλήτων δυσκολιών που αντιμετώπισαν κατά την εκτέλεση των υπουργικών καθηκόντων τους. Ο παραιτηθείς υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (Δ.Κ.Α.), Αλί Χαϊντάρ Κοντζά, ο οποίος είχε κάνει αναφορά και στην Γενοκτονία των Αρμενίων, αλλά αργότερα αναγκάστηκε να ανακαλέσει (Βατάν, 2/9), ισχυρίστηκε ότι το Κ.Δ.Α. ξεκίνησε τον πόλεμο, θέτοντας τέλος στην ειρηνευτική διαδικασία και μετατρέποντας τη Νοτιανατολική Μικρά Ασία σε «κόλαση». (DHA, CNN-T, 22/9)

1.1.2. Κόμματα και προεκλογικός αγώνας

Το κάθε ένα από τα κόμματα της αντιπολίτευσης που πέτυχαν να περάσουν το όριο του 10% στις εκλογές της 7^{ης} Ιουνίου και να εισέλθουν στην βουλή, διεξήγαγαν, κατά κοινή ομολογία, μία δύσκολη και άνιση προεκλογική εκστρατεία σε σχέση με το ισλαμικό κόμμα.

Στα μέσα Σεπτεμβρίου διεξήχθη το 5^ο τακτικό συνέδριό του Κ.Δ.Α. κατά τη διάρκεια του οποίου διεξήχθησαν προεδρικές εκλογές. Ο Αχμέτ Νταβούτογλου ήταν ο μοναδικός υποψήφιος και επανεξελέγη παμπσηφεί, αφού συγκέντρωσε το σύνολο των 1.353 ψήφων (CNN-T, 12/9/15). Η επανεκλογή άνευ αντιπάλου του Νταβούτογλου στην προεδρία του κόμματος αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο της ανασύνταξης και συσπείρωσης του ως πρότινος κυβερνώντος κόμματος γύρω από τον νέο αρχηγό του, μετά την εκλογική ανεπάρκεια που επέδειξε τον Ιούνιο. Η εξέλιξη αυτή συνέβαλε στην διεξαγωγή ενός δυναμικότερου προεκλογικού αγώνα εκ μέρους της οργάνωσης του Κ.Δ.Α. Το χαρακτηριστικό του εκλογικού προγράμματος του Κ.Δ.Α., το οποίο ανακοινώθηκε από τον πρόεδρό του στις αρχές Οκτωβρίου, ήταν η εμμονή του στην ανάγκη αλλαγής του συστήματος σε προεδρικό, καθώς και η διατήρηση της κεντρικής θέσης του ισλαμικού κόμματος στην τουρκική πραγματικότητα. Άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό του προγράμματος ήταν η προσφυγή στην παροχολογία προς τα οικονομικά ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα. Τέλος, υιοθετήθηκε μία επιθετική πολιτική

απέναντι στα κόμματα της αντιπολίτευσης, σύμφωνα με την οποία κατηγορεί: το Ρ.Λ.Κ. για υιοθέτηση άλλης πολιτικής «παράταξης», το Κ.Ε.Δ. για πολιτική «άρνησης», και το Δ.Κ.Λ. για πολιτική στήριξης της «τρομοκρατίας». Το πρόγραμμα, αντιστρόφως, παρουσιάζει το Κ.Δ.Α. ως κόμμα που προτιμά την άσκηση πολιτικής «ενότητας» (BBC-T, 4/10).

Η ανακοίνωση του προγράμματος του Ρ.Λ.Κ. προηγήθηκε κατά λίγες μέρες εκείνου του Κ.Δ.Α. Στο πρόγραμμα ακολουθήθηκε μία πατριωτική ρητορεία και προσέγγιση των ζητημάτων της χώρας, σε αντιπαράθεση με την διεθνιστική στάση του Κ.Δ.Α. (Πόστα, 1/10), ενώ προτεραιότητα αποτελούσε η νεολαία, καθώς το Ρ.Λ.Κ. επιχείρησε να εκμεταλλευτεί την απέχθεια που έχουν προκαλέσει οι πολιτικές του ισλαμικού κόμματος στις νεότερες ηλικίες κυρίως στις μεγάλες πόλεις. Επιπλέον, δόθηκε έμφαση στην ανάγκη αποτροπής μίας ενδεχόμενης υιοθέτησης του προεδρικού συστήματος, καθώς και στις έννοιες κράτος δικαίου, εκδημοκρατισμός, κοινωνική αλληλεγγύη και άσκηση εξωτερικής πολιτικής βάσει αρχών. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας, το Ρ.Λ.Κ. επέριψε ευθύνες στην ηγεσία του Κ.Δ.Α. για την ένταση που έχει προκληθεί στη χώρα κυρίως μετά την 7^η Ιουνίου. Τέλος, τήρησε κριτική στάση απέναντι και στα άλλα κόμματα της αντιπολίτευσης, επιχειρώντας να προλάβει τυχόν διαρροή ψηφοφόρων προς αυτά.

Ας σημειωθεί επίσης ότι σε συνέντευξη που έδωσε στον τηλεοπτικό σταθμό FOX TV (24/10) ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Κεμάλ Κιλιτοντάρογλου (Ρ.Λ.Κ.), δήλωσε πως, ανάλογα με τα εκλογικά αποτελέσματα, θα μπορούσε να συμμαχήσει μετεκλογικά με το Κόμμα της Εθνικιστικής Δράσης. Συγκεκριμένα δήλωσε ότι *«και τα δύο κόμματα βρίσκονται στην αντιπολίτευση, έχουν πολλά κοινά στοιχεία»!* Η δήλωση αυτή ίσως να αποσκοπούσε να ανακόψει την ροή ακροδεξιών ψηφοφόρων προς το κυβερνών κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης. Σε κάθε περίπτωση υποδηλώνει ότι, ανεξάρτητα από τα εκλογικά αποτελέσματα, η άκρα δεξιά εμμέσως παίζει ρυθμιστικό ρόλο στην τουρκική πολιτική σκηνή.

Το εκλογικό πρόγραμμα του Κ.Ε.Δ. έδινε μεγαλύτερη έμφαση στο έθνος, όπως αναμενόταν, προτάσσοντας τον στόχο της μετατροπής της χώρας σε παγκόσμια δύναμη έως το 2053. Στο πλαίσιο αυτό, το κεντρικό σύνθημα της εκστρατείας ορίστηκε ως «Ψηφίστε το μέλλον της χώρας». Δόθηκε προσοχή ακόμη στην προσπάθεια αποδόμησης των κατηγοριών που έθεται στο στόχαστρό τους το Κ.Ε.Δ. και προέβαλαν μία αρνητική εικόνα της ηγεσίας του κατά την περίοδο που ακολούθησε την ανακοίνωση των εκλογικών αποτελεσμάτων της 7^{ης} Ιουνίου (Γιενί Σαφάκ, 3/10). Από το πρόγραμμα δεν απουσίαζαν αναφορές, αφενός, στην ανάγκη ενίσχυσης της ασφάλειας και της ενότητας του έθνους από τα αποσχιστικά κινήματα και, αφετέρου, στην πρόθεση του Κ.Ε.Δ. να αυξήσει τις παροχές στα ασθενέστερα στρώματα.

Το εκλογικό πρόγραμμα του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Λ. εστίασε στην ανάγκη ειρήνευσης και εκδημοκρατισμού στην χώρα. Το κεντρικό σύνθημα του κόμματος ήταν «(Ψηφίζουμε) Δ.Κ.Λ., σε πείσμα όλων», υπογραμμίζοντας την ανάγκη επανάληψης της επιτυχίας της 7^{ης} Ιουνίου παρά τις αντίξοες συνθήκες και τις δυσκολίες. Έμφαση δόθηκε στην ανάγκη οικοδόμησης ενός δίκαιου και δημοκρατικού συστήματος που παρέχει ίσες ευκαιρίες στους πολίτες του. Το πρόγραμμα περιέχει ακόμη υποσχέσεις αναφορικά με την κατάργηση του Ε.Σ.Α. και των υπερεξουσιών που έχει, την κατάργηση του εκλογικού ορίου του 10%, την άρση της βουλευτικής ασυλίας, και την απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων (Μιλιέτ, 2/10).

1.1.3. Αναζωπύρωση του Κουρδικού

Μολονότι θα ανέμενε κανείς η επιτυχία του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Λ. στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 7^{ης} Ιουνίου να συμβάλει στην δημοκρατική επίλυση του προβλήματος, αυτό τελικά δεν κατέστη δυνατό. Αντιθέτως, η πολιτική σκηνή της χώρας έγινε μάρτυρας της περαιτέρω κλιμάκωσης του κουρδικού ζητήματος.

Δεδομένης μίας σειράς τρομοκρατικών επιθέσεων που έλαβαν χώρα την προηγούμενη περίοδο στην Νοτιοανατολική Μικρά Ασία – με αποκορύφωμα εκείνη που δέχτηκαν νεολαίοι στην κωμόπολη Σούρουτς στα μέσα του καλοκαιριού – και τις αυξητικές τάσεις στις ένοπλες αντιπαραθέσεις στην περιοχή αυτή, ο Πρόεδρος του Δ.Κ.Λ. Σελαχατίν Ντεμίρτας, σε συνέντευξη Τύπου στην Εθνοσυνέλευση κατήγγειλε τις συνθήκες στην Ανατολική Τουρκία, καθώς, όπως ισχυρίστηκε, αυτές είναι ακατάλληλες για τη διεξαγωγή προεκλογικού αγώνος. Παρ’ όλα αυτά, απέκλεισε μία ενδεχόμενη αποχώρηση του Δ.Κ.Λ. από την εκλογική διαδικασία. Δεν δίστασε, ωστόσο, να καταδικάσει τις επιθέσεις των αγωνιστών του Ρ.Κ.Κ. σε αμάχους (ΑΑ, 2/9).

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις, ωστόσο, εις βάρος του κουρδικού στοιχείου αυξήθηκαν στις αρχές Οκτωβρίου. Στις 10 του μηνός σημειώθηκε στην Άγκυρα η γνωστή αυτοκτονική επίθεση κατά τη διάρκεια ειρηνικής διαδήλωσης στην οποία συμμετείχαν κατά πλειοψηφία κουρδικά σωματεία. Ο απολογισμός ξεπέρασε τους 100 νεκρούς, ενώ υπήρξε μεγάλος αριθμός τραυματιών. Οι παρευρισκόμενοι κατήγγειλαν ότι απουσίαζε η αστυνομία από το περιβάλλον της πορείας, κάτι που δεν συμβαίνει σε παρόμοιες περιπτώσεις. Η εξέλιξη αυτή άλλαξε άρδην το προεκλογικό κλίμα. Οι αξιωματούχοι του Κ.Δ.Α. και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας επέρριψαν ευθύνες στους αγωνιστές του Ρ.Κ.Κ., στους μαχητές του αυτοαποκαλούμενου «Ισλαμικού Κράτους», στις μυστικές υπηρεσίες της Συρίας κ.ο.κ., αυξάνοντας την ανησυχία στις τάξεις των πολιτών. Οι καταγγελίες της αντιπολίτευσης, κυρίως εκείνες που προέρχονταν από την άκρα δεξιά, συντάχθηκαν με την εξουσία, γεγονός που προκάλεσε την περαιτέρω διόγκωση του φόβου - κυρίως στην ΝΑ Μικρά Ασία - λόγω της συγκρουσιακής προΐστορίας.

Η τρομοκρατική επίθεση της Άγκυρας δεν είναι ανεξάρτητη από το πολιτικό συγκείμενο. Οι επιπτώσεις της στην αντιπολίτευση και κυρίως στην κουρδική παράταξη ήταν μεγάλες, καθώς πλην του Κ.Δ.Α., τα υπόλοιπα κόμματα αναγκάστηκαν να ακυρώσουν τις περισσότερες προεκλογικές συγκεντρώσεις τους ή να τις περιορίσουν αισθητά για λόγους ασφαλείας.

.....

1.1.4. Τεχνολογία

Turksat 4B

Ο νέος τηλεπικοινωνιακός δορυφόρος Turksat 4B εκτοξεύθηκε στο διάστημα από τη βάση στο Μπαϊκονούρ του Καζακστάν (Σιοζιζού, 16/10). Ο νέος δορυφόρος θα χρησιμοποιηθεί για την μεταφορά διαδικτυακών δεδομένων και θα διευρύνει το τηλεπικοινωνιακό σήμα στην Ευρώπη, Μέση Ανατολή, Αφρική και Κεντρική Ασία.

1.1.5. Οικονομική Σύνοψη & Προοπτικές Ξένων Άμεσων Επενδύσεων²

Σύνοψη

Μετά από μία ισχυρή οικονομική ανάπτυξη με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ κατά 4,7% την περίοδο 2002-2014, η χώρα έχει εισέλθει σε μία περίοδο δραματικής αστάθειας, κατόπιν και της ασάφειας των αποτελεσμάτων των εκλογών της 7ης Ιουνίου. Ο ρυθμός ανάπτυξης μειώθηκε στις αρχές του 2015, μετά από μία βραχυπρόθεσμη ανάκαμψη στα τέλη του 2014, ενώ ήταν ελαφρώς καλύτερος από τον αναμενόμενο κατά το 2ο τρίμηνο του 2015 (3,8%) (Ζαμάν, αγγλόφωνη, 10/9), κυρίως λόγω της αύξησης της εγχώριας δαπάνης. Η ανεργία, σύμφωνα με στοιχεία της τουρκικής Στατιστικής Υπηρεσίας, ανήλθε στο 9,6 την περίοδο Μαΐου-Ιουλίου 2015.

Ωστόσο, και τα στοιχεία για το 3ο τρίμηνο δεν είναι θετικά. Η βιομηχανική παραγωγή επιβραδύνθηκε σε χαμηλό έξι μηνών τον Ιούλιο, ενώ η καταναλωτική και επιχειρηματική εμπιστοσύνη υποχώρησαν σημαντικά σε πολυετή χαμηλά

² Πηγές: The Republic of Turkey Prime Ministry, Investment Support and Promotion Agency of Turkey (ISPAT), <http://www.invest.gov.tr/en-US/infocenter/news/Pages/151015-fdi-into-turkey-up-36-percent.aspx>

UNCTAD (2015), *World Investment Report 2015: Reforming International Investment Governance*, <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1245>.

EIU (2015) The Economist Intelligence Unit, *Economic Data & Analysis of Turkey*, <http://country.eiu.com/turkey>.

επίπεδα τον Σεπτέμβριο. Οι δημόσιες επενδύσεις, κυρίως σε μεγάλα έργα υποδομών στους τομείς μεταφορών και παραγωγής ενέργειας [όπως ενδεικτικά τα υπό κατασκευή νέο σιδηροδρομικό δίκτυο υψηλής ταχύτητας και το νέο αεροδρόμιο (IGA, Istanbul Grant Airport) στην Κωνσταντινούπολη, το εργοστάσιο πυρηνικής ενέργειας στο Ακούγιου και η ολοκλήρωση του υποθαλάσσιου αγωγού νερού με τα κατεχόμενα της Κύπρου], έχουν σε γενικές γραμμές αποτελέσει αντιστάθμισμα στην ασταθή οικονομική δραστηριότητα. Όμως, οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης, όπως ο Moody's, κατέταξαν την τουρκική αγορά στις πιο ευάλωτες αναπτυσσόμενες αγορές. Η διολίσθηση της τουρκικής λίρας, εκτιμάται ότι θα δυσχεραίνει την αποπληρωμή του χρέους σε ξένο νόμισμα (Ζαμάν, αγγλόφωνη, 17/9).

Οικονομική πρόβλεψη

Οι πολιτικές αβεβαιότητες, η κατάρρευση της ειρηνευτικής διαδικασίας με τους Κούρδους και οι συνεχιζόμενες διεθνείς εντάσεις στην περιοχή, αναμένονται να θέσουν σε κατάσταση αναμονής τις επενδύσεις και τις δαπάνες κατανάλωσης. Παρά το γεγονός ότι η αύξηση του ΑΕΠ αναμένεται να ανακάμψει σταδιακά κατά το 2015 και το 2016, συνολικά, οι μετατοπίσεις στις παγκόσμιες χρηματοοικονομικές ροές αναμένεται να επιδεινώσουν περαιτέρω την αδυναμία της τουρκικής λίρας, να αυξήσουν τον συναλλαγματικό κίνδυνο και να περιορίσουν την αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ. Επίσης, οι αντιδιαστέλλουσες διεθνοπολιτικές προτεραιότητες της χώρας με την Ρωσία έχουν θέσει σε κίνδυνο την πορεία των τουρκο-ρωσικών εμπορικών σχέσεων (EIU, Οκτώβριος 2015).

Πορεία εισροών ΞΑΕ το 2014

Η Τουρκία παρέμεινε το 2014 ο μεγαλύτερος αποδέκτης ΞΑΕ στην περιοχή της Δυτικής Ασίας, ενώ κατείχε την 22η θέση παγκοσμίως, με τις εισροές στην χώρα να παρουσιάζουν ετήσια μείωση κατά 2% στα \$12 δις (πίνακας 1).

Η κατανομή ωστόσο των εισροών ήταν άνιση: στηρίχθηκαν κυρίως στην απόκτηση ακίνητης περιουσίας, με τις αντίστοιχες εισροές να αυξάνονται για

τρίτη συνεχή χρονιά και με ταχύτερο ρυθμό (29%), φθάνοντας τα \$4 δις. και αντιπροσωπεύοντας το 25% του συνόλου των εισροών ΞΑΕ στη χώρα το 2014.

Οι ΞΑΕ στον τομέα των υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 28% σε \$5 δις., λόγω κυρίως της μείωσης των εισροών σε υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (-44% σε \$1 δις) και των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (-5% σε \$2 δις). Οι ΞΑΕ στον τομέα της μεταποίησης ανέκαμψαν κατά 30% στα \$3 δις, ύστερα από μία απότομη πτώση το 2013, αλλά ακόμα υστερούν από το επίπεδο του 2011-2012 (OECD, 2015).

Πίνακας 1. Εισροές ΞΑΕ, ανά περιοχή και οικονομία, 2010-2014

Περιοχή/οικονομία	Εισροές ΞΑΕ					Εκροές ΞΑΕ				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Δυτική Ασία	59852	53356	47862	44718	43046	17771	32225	23028	40756	38326
Μπαχρέιν	156	781	891	989	957	334	894	922	1052	80
Ιράκ	1396	1882	3400	5131	4782	125	366	490	227	242
Ιορδανία	1651	1474	1497	1747	1760	28	31	5	16	83
Κουβέιτ	1305	3259	2873	1434	486	5890	10773	6741	16648	13108
Λίβανος	3748	3390	3170	2880	3070	487	934	1009	1962	1893
Ομάν	1243	874	1040	1626	1180	1498	1233	877	1384	1164
Κατάρ	4670	939	396	840	1040	1863	10109	1840	8021	6748
Σαουδική Αραβία	29233	16308	12182	8865	8012	3907	3430	4402	4943	5396
Παλαιστίνη, Κράτος	206	349	58	176	124	84	128	29	48	32
Συρία, Αραβ. Δημ.	1469	804	-	-	-	-	-	-	-	-
Τουρκία	9086	16136	13283	12357	12146	1469	2330	4106	3527	6658
Ην. Αραβ. Εμιράτα	5550	7679	9602	10488	10066	2015	2178	2536	2952	3072
Υεμένη	189	518	531	134	578	70	77	71	73	73

Πηγή: UNCTAD, FDI/MNR database (www.unctad.org/fdistatistics)

Πορεία Τουρκικών ΞΑΕ προς άλλες χώρες το 2014

Οι Τουρκικές επενδύσεις προς τρίτες χώρες αυξήθηκαν κατά 89%, σε \$6.7 δις (πίνακας 1, παραπάνω), κυρίως λόγω επενδύσεων κεφαλαίων, οι οποίες αυξήθηκαν κατά 61%, σε \$5 δις. Γενικότερα, μεταξύ των αναπτυσσόμενων και υπό μετάβαση οικονομιών, οι επενδυτές από την Κίνα και την Ρωσική Ομοσπονδία, καθώς και την Τουρκία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και τη Δημοκρατία της Κορέας, έχουν καταστεί οι πιο σημαντικοί επενδυτές στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας (πίνακας 2). Στο Αζερμπαϊτζάν, οι Τούρκοι επενδυτές

κατέχουν το μεγαλύτερο απόθεμα ΞΑΕ και αποτελούν την τρίτη μεγαλύτερη ομάδα επενδυτών αναπτυσσόμενων χωρών στην Κεντρική Ασία στο σύνολό της.

Πίνακας 2. Κεντρική Ασία: Απόθεμα Εισροών Ξένων Άμεσων Επενδύσεων σε επιλεγμένες αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες, 2012 (σε εκ. δολάρια)

Χώρα προέλευσης	Αρμενία	Αζερμπαϊτζάν	Καζακστάν	Κυργιστάν	Μογγολία	Τατζικιστάν	Σύνολο περιοχής
Κίνα	4	170	4512	334	3727	476	9224
Ρωσική Ομοσπονδία	2450	478	1933	132	296	-	5289
Τουρκία	-	1933	549	68	7	2	2559
Ην. Αραβ. Εμιράτα	1	413	1203	9	1	-	1627
Κορέα, Δημοκρατία	-	76	1068	71	365	-	1580
Ιράν, Ισλαμ. Δημοκ.	17	910	40	4	1	-	972

Πηγή: UNCTAD, FDI/MNR database (www.unctad.org/fdistatistics)

Εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία – Εκτίμηση για το 2015

Οι εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία αυξήθηκαν κατά 36% το πρώτο 8-μηνο του 2015, έναντι της αντίστοιχης περιόδου του περασμένου έτους και ανήλθαν σε \$11,8 δις. Σύμφωνα με τα στοιχεία από την Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας, μόνο τον Αύγουστο 2015 εισέρευσαν \$1,9 δις, με την χημική βιομηχανία να είναι ο κύριος αποδέκτης.

Οι κύριοι τομείς προσέλκυσης ΞΑΕ κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2015 είναι οι αντίστοιχοι της μεταποίησης, των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και της ενέργειας. Στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, το 46% του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της χώρας χρηματοδοτήθηκε από την εισροή ΞΑΕ.

Σύμφωνα με τη Ένωση Διεθνών Επενδυτών (YASED), οι εισροές ΞΑΕ για το 2015 αναμένονται να ανέλθουν περίπου σε \$12 δις. Επίσης, σύμφωνα με πρόσφατο δελτίο τύπου του κρατικού φορέα Investment Support and Promotion Agency of Turkey (ISPAT), οι ετήσιες εισροές ΞΑΕ κατά το 2015 εκτιμάται να υπερβούν τις αντίστοιχες κατά το προηγούμενο έτος.

Οι προβλέψεις για την οικονομία της χώρας συνοψίζονται στον επόμενο πίνακα:

Πίνακας 3. Σύνοψη προβλέψεων για τη χώρα

Κύριοι Δείκτες	2014	2015	2016
Πραγματικό ΑΕΠ, Ρυθμός Αύξησης (%)	2.00	2.20	2.40
Πληθωρισμός Τιμών Καταναλωτή (μέσος, %)	8.86	7.40	7.20
Δημοσιονομικό Ισοζύγιο (% του ΑΕΠ)	-1.30	-1.70	-2.20
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% του ΑΕΠ)	-5.82	-5.80	-6.00
Συναλλαγματική Ισοτιμία US\$:Τουρκική Λίρα (μέση)	2.19	2.74	3.18
Συναλλαγματική Ισοτιμία US\$: Τουρκική Λίρα (τέλος έτους)	2.32	3.12	3.18

	2010	2011	2012	2013	2014
Πραγματικό ΑΕΠ, Ρυθμός Αύξησης (%)	8.28	7.83	1.20	3.20	2.00

Πηγή: [EIU Economic Data & Analysis](#)

1.1.6. Αποκαλύψεις πρώην υπουργού Εσωτερικών

Στις αρχές Σεπτεμβρίου ο Ισμέτ Σεζγκίν, πρώην υπουργός Εσωτερικών της Τουρκίας, από τον Νοέμβριο του 1991 έως τον Ιούνιο του 1993 (αργότερα Εθνικής Αμύνης, Αντιπρόεδρος Κυβέρνησης, κ.λπ.), σε σειρά συνεντεύξεων που παραχώρησε στο BBC (τουρκική έκδοση), προέβη σε αποκαλύψεις για τη δράση της τουρκικής Χεζμπολά στην Νοτιανατολική Μικρά Ασία στις αρχές της δεκαετίας του 1990, καθώς και τη στάση που τήρησε το τουρκικό κράτος στο θέμα αυτό.

Συγκεκριμένα δήλωσε: «Το κράτος επιδίωξε την εκτέλεση ορισμένων καθηκόντων του από άτομα μη αρμόδια [για την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων]. [...] Το κράτος έκανε τα στραβά μάτια [στη Χεζμπολλά]» (BBC T, 4/9). Με τις δηλώσεις του Σεζγκίν επιβεβαιώνονται οι φήμες ότι το τουρκικό βαθύ κράτος δρούσε στην Νοτιοανατολική Μικρά Ασία, όπου μαίνονταν συγκρούσεις μεταξύ των Τ.Ε.Δ. και του Ρ.Κ.Κ., με την ανοχή ή σύμφωνη γνώμη της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της χώρας.

1.1.7. Ελευθερία Τύπου και έκφρασης

Η προεκλογική περίοδος στιγματίστηκε με επιδρομές των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους κατά της ελευθερίας του λόγου και της έκφρασης.

Στις αρχές Σεπτεμβρίου η τουρκική αστυνομία πραγματοποίησε επιδρομή σε αρκετές δεκάδες γραφεία του Ομίλου Κόζα-Ιπέκ Μέντια, στο πλαίσιο ανακριτικής διαδικασίας για την ανάμειξη του ομίλου σε «τρομοκρατικές ενέργειες». Στην πραγματικότητα ο όμιλος Κόζα-Ιπέκ πρόσκειται στην κοινότητα του Φετχουλάχ Γκιουλέν, ο οποίος τελεί υπό διωγμό στην Τουρκία. Στον όμιλο ανήκουν και οι ημερήσιες Μπούγκιουν και η Μιλέτ, οι οποίες στα εξώφυλλά τους έγραφαν «δεν θα παραμείνουμε σιωπηλοί». (Ζαμάν, αγγλόφωνη, 2/9)

Στα μέσα Σεπτεμβρίου ήταν αυτή τη φορά η σειρά του εβδομαδιαίου περιοδικού «Νοκτά» να γίνει αποδέκτης παρεμβάσεων και λογοκρισίας. Στο εξώφυλλο του ενημερωτικού περιοδικού «Νοκτά», της εν λόγω περιόδου, απεικονιζόταν ο Πρόεδρος Έρντογαν να βγάζει 'selfie' μπροστά σε φέρετρο τούρκου στρατιώτη... Η εικόνα αυτή, γεμάτη συμβολισμούς, ήταν κατασκευασμένη και είχε υπονοούμενα για τον ρόλο του τούρκου Προέδρου στην κρίση που ξέσπασε μεταξύ των Κούρδων και των Τ.Ε.Δ., με αποτέλεσμα τον θάνατο δεκάδων τούρκων στρατιωτών. Με αφορμή την απεικόνιση του εξωφύλλου, η αστυνομία διεξήγαγε έρευνα στα γραφεία του περιοδικού, που κάποτε είχε και την στήριξη του κυβερνώντος Κ.Δ.Α. Το συγκεκριμένο τεύχος απαγορεύτηκε πριν βγει στα περίπτερα και ο εκδότης του προφυλακίστηκε. Η εν λόγω εξέλιξη βαίνει σαφώς προς την αντίθετη κατεύθυνση από εκείνη του εκδημοκρατισμού και εξευρωπαϊσμού του τουρκικού πολιτικού συστήματος, καθώς η εξουσία δεν ανέχεται καμία είδους κριτική (Ζαμάν, αγγλόφωνη, 14/9).

Σημαντικό εργαλείο στο χέρι της εξουσίας έχει μετατραπεί ο ποινικός κώδικας της χώρας. Τούρκοι διανοούμενοι εγκαινίασαν εκστρατεία κατά του

άρθρου 299, το οποίο πριν την τροποποίησή του ήταν ως γνωστό το άρθρο 301, καθώς αποτελεί την βάση των διώξεων που ασκεί η δικαιοσύνη για πολλούς διανοούμενους, δημοσιογράφους, κ.ά., που ασκούν κριτική στον Πρόεδρο της Τουρκίας, Ρ. Τ. Έρντογαν (Ζαμάν, 6/10). Λίγες μέρες μετά τα εγκαίνια της παραπάνω εκστρατείας συνελήφθη ο αρχισυντάκτης της Ζαμάν, Μπιουλέντ Κενές, με την κατηγορία ότι τα μηνύματά του στο *Twitter* «προσέβαλαν» τον Πρόεδρο Έρντογαν (Ζαμάν, αγγλόφωνη, 9/10).

Το *Twitter* έγινε ακόμη μία φορά στόχος των περιορισμών που επέβαλε η εξουσία τον Οκτώβριο. Συγκεκριμένα, η πρόσβαση στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης ήταν αδύνατη την 10^η Οκτωβρίου, αμέσως μετά την φονική επίθεση στην ειρηνική συγκέντρωση της Άγκυρας (Χουριέτ, αγγλόφωνη, 10/10)

Στα τέλη Οκτωβρίου δυνάμεις της τουρκικής ασφάλειας εισήλθαν στις εγκαταστάσεις τηλεοπτικών σταθμών που ανήκαν στον όμιλο Κόζα-Ιπέκ, τερματίζοντας τις τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές μεταδόσεις, καθώς και την παραγωγή έντυπου υλικού, καταφέροντας σοβαρό πλήγμα στην ελευθεροτυπία στην Τουρκία (Χουριέτ, 28/10). Το γεγονός καταδικάστηκε τόσο από τις Η.Π.Α. όσο και από την Ε.Ε.

1.1.8. Μεταναστευτικό

Σύμφωνα με στοιχεία της Διεύθυνσης διαχείρισης εκτάκτων αναγκών της Πρωθυπουργίας, η Τουρκία τον Αύγουστο φιλοξενούσε 250.000 σύριους πρόσφυγες σε καταυλισμούς, ενώ ο συνολικός τους αριθμός βάσει των στοιχείων της Ύπατης Αρμοστείας Προσφύγων των Ηνωμένων Εθνών τον Ιούλιο ανερχόταν στα 1,8 εκατ. στην Τουρκία (Χουριέτ, 16/9). Σημειώνεται ότι έχει διατυπωθεί η άποψη πως ο άμαχος πληθυσμός και η ανθρωπιστική βοήθεια έχουν χρησιμοποιηθεί από τις διάφορες πλευρές στη συριακή σύγκρουση ως «εργαλείο

πολέμου»,³ ενώ έχει κατανοηθεί διεθνώς ότι το προσφυγικό χρησιμοποιείται από την Άγκυρα ως ένα πολιτικό εργαλείο πίεσης προς τη Δύση.

1.1.9. Ασφάλεια και Άμυνα

Στις αρχές Οκτωβρίου κατελκύσθηκε στα Τούζλα της Προποντίδας το αρματαγωγό TCG Bayraktar (Σημαιοφόρος), το οποίο έχει χωρητικότητα 20 αρμάτων μάχης. Το αδελφό αρματαγωγό TCG Sancaktar θα είναι έτοιμο να αναλάβει αποστολή το 2017 (Ακτιουέλ, 4/10). Στην τελετή καθέλκυσης παρέστη ο τούρκος Πρόεδρος, Ρ. Τ. Έρντογαν, ο οποίος δήλωσε ότι η εξάρτηση της χώρας από ξένα αμυντικά συστήματα έχει μειωθεί κατά 40% και ότι στοχεύει να την μηδενίσει έως το 2023.

Σημείωσε ακόμη ότι *«αν θέλουμε ειρήνη πρέπει να είμαστε πάντα έτοιμοι για πόλεμο»*, ότι *«διπλωματία, η οποία δεν υποστηρίζεται από τις ένοπλες δυνάμεις δεν μπορεί να αποδώσει»* και ότι *«η Τουρκία δεν μπορεί να ανεχθεί μία τέτοια κατάσταση»* (Ακτιουέλ, 4/10).

³ Βλ. <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70515/benedetta-berti/i-alli-syriaki-krisi>

1.2. Εξωτερική πολιτική

1.2.1. Μέση Ανατολή – Συρία – Ισλαμικό Κράτος

Αποστολή εξοπλισμού προς «Ισλαμικό Κράτος»

Η αντιπολιτευόμενη Μπουγκιούν αποκάλυψε την μεταφορά υλικού, το οποίο χρησιμοποιείται στην κατασκευή όπλων από το αυτοαποκαλούμενο «Ισλαμικό Κράτος», από την Τουρκία, και συγκεκριμένα από την τελωνειακή πύλη «Ακτσάκαλε», στην τουρκο-συριακή μεθόριο (Μπούγκιουν, 1/9/2015). Σύμφωνα με την ημερήσια εφημερίδα η μεταφορά των όπλων διήρκεσε για δύο περίπου μήνες υπό την επιτήρηση των τελωνειακών αρχών, γεγονός το οποίο τεκμηριώθηκε με το οπτικό υλικό που δημοσίευσε στα φύλλα της.

Παράταση εντολής στρατιωτικής παρέμβασης

Η τουρκική Εθνοσυνέλευση υπερψήφισε την παράταση της εντολής που παραχωρήθηκε στην κυβέρνηση για την χρήση των Τ.Ε.Δ. στη Συρία και το Ιράκ, καθώς επίσης και για την παραμονή ξένων δυνάμεων στα τουρκικά εδάφη (Χουριέτ, 4/9). Το νομοσχέδιο ψηφίστηκε από το Κ.Δ.Α., το Ρ.Λ.Κ. και το Κ.Ε.Δ., ενώ το Δ.Κ.Λ. το καταψήφισε. Υπενθυμίζεται ότι κατά την περυσινή ψηφοφορία το Ρ.Λ.Κ. είχε καταψηφίσει το νομοσχέδιο. Η δικαιολογία που δόθηκε από τους αξιωματούχους του Ρ.Λ.Κ. για την αλλαγή στάσης ήταν ότι το νέο νομοσχέδιο δεν στρεφόταν ρητά εναντίον του καθεστώτος αλ-Άσαντ και της Δαμασκού, όπως το περυσινό, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τον καταστατικό χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις των κρατών-μελών του (BBC T, 3/9).

Τουρκικές αεροπορικές επιχειρήσεις

Η τουρκική Πολεμική Αεροπορία, μετά από συνεννόηση με Δυτικές Δυνάμεις, ανέλαβε και εκτέλεσε επιχειρήσεις βομβαρδισμού στις περιοχές των συγκρούσεων (Συρία και βόρειο Ιράκ). Ωστόσο, παρά το ότι η συνεννόηση ήταν να πληγούν

στόχοι Τζικαντιστών, έγινε ευρύτατα γνωστό ότι επλήγησαν συστηματικά κOURΔΙΚΟΙ στόχοι. Τούτο προκάλεσε σειρά αντιδράσεων στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ.⁴

1.2.2. Ανατολική Ευρώπη - Ρωσία

Ρωσία – Συρία – Ισλαμικό Κράτος

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ρωσία εισήλθαν σε μία περίοδο έντασης, εξαιτίας μίας σειράς απροκάλυπτων επεμβάσεων της τελευταίας στην Συρία.⁵

Η συνεχιζόμενη στρατιωτική βοήθεια της Μόσχας στο καθεστώς αλ-Άσαντ της Συρίας (βλέπε παρακάτω), ώθησε τον Πρόεδρο της Τουρκίας, Ρ. Τ. Έρντογαν, να ασκήσει δριμεία κριτική στη Ρωσία σε συμπόσιο που έλαβε χώρα στην Άγκυρα (Χουριέτ (αγγλόφωνη), 16/9). Ο Έρντογαν απευθύνθηκε και στους δυτικούς λέγοντας ότι η Συρία έχει ανάγκη από μία διοικητική αλλαγή και ότι θα πρέπει να αποχωρήσει ο αλ-Άσαντ από την εξουσία, συνδέοντας το προσφυγικό με την εμφυλιοπολεμική κατάσταση που επικρατεί στην χώρα.

Επίσκεψη Έρντογαν στην Μόσχα – Εγκαίνια τεμένους

Οι σοβαρές διαφορές μεταξύ Άγκυρας και Μόσχας στο Συριακό δεν στάθηκαν εμπόδιο στην επίσκεψη του τούρκου Προέδρου Έρντογαν στη Μόσχα στις 23 Σεπτεμβρίου. Η επίσκεψη του Έρντογαν πραγματοποιήθηκε με αφορμή τα εγκαίνια του κεντρικού τεμένους της Μόσχας χωρητικότητας 10 χιλιάδων ατόμων, το οποίο ανακαινίστηκε από την Διεύθυνση Θρησκευτικών Υποθέσεων των Μουσουλμάνων της Ρωσίας. Ο εσωτερικός διάκοσμος του τεμένους ήταν προσφορά της τουρκικής Προεδρίας Θρησκευτικών Υποθέσεων.

Κατά την επίσκεψη εργασίας του Έρντογαν στη Ρωσία, οι δύο Πρόεδροι συνομίλησαν για αρκετή ώρα γύρω από το Συριακό, χωρίς ωστόσο να καταλήξουν

⁴ Βλ. <http://www.independent.co.uk/voices/comment/turkey-duped-the-us-and-isis-reaps-rewards-10478720.html>

⁵ Για τις ρωσικές δυνάμεις, βλ. <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70544/nikolaos-paoynis/i-stratiotiki-diastasi-tis-rosikis-emplokis-stin-syria?page=show>. Για μία άποψη που διασυνδέει τον παρεμβατισμό της Ρωσίας στη Συρία με τα ζητήματα της Ουκρανίας, βλ. <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70539/jeffrey-mankoff/taxydaktyloyrgika-stin-syria>.

κάπου. Το μόνο ίσως σημείο στο οποίο συμφώνησαν τα δύο μέρη ήταν ότι ελλοχεύει ο κίνδυνος η συριακή κρίση να βαθύνει περισσότερο.⁶

Την επομένη της συνάντησής του με τον Πούτιν, κατά την έξοδό του από τέμενος στο Βόσπορο ο Έρντογαν ενημέρωσε την κοινή γνώμη για τις συναντήσεις του στην Ρωσία. Σύμφωνα με τις δηλώσεις του συμφωνήθηκε τα δύο Υπουργεία Εξωτερικών να συνεργαστούν προκειμένου να εγκαινιαστεί μία τριμερής διαδικασία για το Συριακό στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, μεταξύ Ρωσίας, Τουρκίας και Η.Π.Α., η οποία θα διευρυνθεί στην πορεία με κράτη του αραβικού κόσμου. Σημείωσε επίσης ότι η χώρα του θα μπορούσε να συναινέσει στο ενδεχόμενο μίας μεταβατικής κυβέρνησης στην Συρία, στην οποία θα προήδρευε ο σύριος Πρόεδρος αλ-Άσαντ (Γενί Άσια, 24/9).

Κοινό Ανακοινωθέν

Οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί κατά των θέσεων της συριακής αντιπολίτευσης που διεξήγαγε η Ρωσία στα τέλη Σεπτεμβρίου προκάλεσαν την αντίδραση των Η.Π.Α. και των συμμάχων της στην περιοχή.

Στις αρχές Οκτωβρίου η Άγκυρα συμμετείχε σε κοινό ανακοινωθέν επτά κρατών (Η.Π.Α., Η.Β., Γαλλία, Κατάρ, Σ. Αραβία, Γερμανία και Τουρκία) με το οποίο καλούσαν την Ρωσία «να σταματήσει τις αεροπορικές επιθέσεις εις βάρος της συριακής αντιπολίτευσης και του συριακού λαού και να επικεντρωθεί στον αγώνα κατά του Ισλαμικού Κράτους» (Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, 1/10)

Παραβιάσεις τουρκικού εναέριου χώρου.

Ο τούρκος πρωθυπουργός Αχμέτ Νταβούτογλου δήλωσε ότι η Τουρκία δεν θα κάνει παραχωρήσεις σε θέματα ασφάλειας των συνόρων της και ζήτησε από την Ρωσία να τα σεβαστεί. Η δήλωση έγινε αμέσως μετά την παραβίαση του εναέριου χώρου της Τουρκίας από 2 ρωσικά αεροσκάφη τα οποία κατευθύνονταν προς την

⁶ <http://www.philenews.com/el-gr/eidiseis-kosmos/47/278016/poutin-ampas-kai-erntogan-sta-egkainia-tou-epivlitikou-temenous-tis-moschas>

Συρία (AP, 7/10). Επιπλέον, η Άγκυρα διαμαρτυρήθηκε και για παρεμβολές στα συστήματα επικοινωνίας των αεροσκαφών της (8 F-16) από συστήματα που εξέπεμπαν από την Συρία. Η Μόσχα απέδωσε τις παραβιάσεις σε κακές καιρικές συνθήκες που εξανάγκασαν τους πιλότους να διασχίσουν τον τουρκικό εναέριο χώρο. Με αφορμή αυτό το περιστατικό ο τούρκος Πρωθυπουργός βρήκε την ευκαιρία να καταγγείλει τις επιθέσεις της Μόσχας εναντίον των αντικαθεστωτικών δυνάμεων, κάτι που η Άγκυρα θεωρεί πως ευνοεί και ενισχύει το αυτοαποκαλούμενο «Ισλαμικό Κράτος» και το καθεστώς αλ-Άσαντ.

Αυστηρή στάση επί του θέματος τήρησε και το Ν.Α.Τ.Ο., προβαίνοντας σε ανακοίνωση που στέλνει το μήνυμα ότι *«ο εναέριος χώρος της Τουρκίας είναι εναέριος χώρος και του Ν.Α.Τ.Ο.»* (Βατάν, 8/10). Στον ίδιο τόνο κυμάνθηκαν και οι δηλώσεις του Γ.Γ. του Ν.Α.Τ.Ο., Γενς Στόλτενμπεργκ, ο οποίος προειδοποίησε πως η συμμαχία είναι *«έτοιμη και ικανή να υπερασπιστεί όλα τα μέλη της, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας, απέναντι σε οποιαδήποτε απειλή»*. Ο Στόλτενμπεργκ ήταν καθησυχαστικός αναφορικά και με την πρόθεση απόσυρσης συστοιχιών συστημάτων αεράμυνας Patriot, που εξέφρασαν ορισμένα δυτικά κράτη στα μέσα καλοκαιριού, όπως οι Η.Π.Α., η Ολλανδία και η Γερμανία, σημειώνοντας ότι εξετάζεται η παράταση της παραμονής τους στην τουρκική επικράτεια (LA Times, 8/10). Λίγες μέρες αργότερα, ωστόσο, ανακοινώθηκε ότι οι Η.Π.Α. αποσύρουν τις συστοιχίες τους, διαδικασία που ολοκληρώθηκε στα μέσα του μήνα (Ζαμάν, αγγλόφωνη, 14/10)

Ο τούρκος Πρόεδρος, σε ερώτηση που δέχτηκε για το «πώς επηρεάζονται τα έργα στην κατασκευή των οποίων εμπλέκεται η Ρωσία» εξέφρασε την θέση ότι *«η Ρωσία θα πρέπει να σκεφτεί σοβαρά το ζήτημα αυτό. Αν δεν μπορούν να υλοποιήσουν τον πυρηνικό αντιδραστήρα στο Άκουγιου, το έργο μπορεί να το αναλάβει άλλη χώρα. Ήδη έχουν κάνει μία επένδυση της τάξεως των 3 δις. δολαρίων Η.Π.Α. Συνεπώς θα πρέπει να είναι πιο προσεκτικοί στο θέμα αυτό. Όσο αφορά το θέμα του φυσικού αερίου, είμαστε ο υπ' αριθμόν ένα καταναλωτής*

ρωσικού φυσικού αερίου. Η απώλεια της τουρκικής [αγοράς] θα ήταν μία σημαντική απώλεια για την Ρωσία. Εν ανάγκη η Τουρκία μπορεί να προσφύγει στην λύση της προμήθειας φυσικού αερίου από πολύ διαφορετικές προελεύσεις» (Βατάν, 8/10).

Από τις παραπάνω δηλώσεις προκύπτει ότι οι επεμβάσεις της Μόσχας στη Συρία υπέρ του καθεστώτος αλ-Άσαντ και η εκπεφρασμένη αντίθεση της Άγκυρας σ' αυτές, έθεσαν εν αμφιβόλω την άνευ εμποδίων υλοποίηση μιας σειράς ρωσο-τουρκικών σχεδίων συνεργασίας που εκτείνονται από την κατασκευή αγωγών φυσικού αερίου έως και την κατασκευή πυρηνικών εργοστασίων.

Επίσκεψη Άσαντ στην Μόσχα

Δριμεία κριτική άσκησε ο Πρόεδρος Έρντογαν στον Πρόεδρο Πούτιν, ο οποίος δέχθηκε στην Μόσχα τον σύριο ομόλογό του Μπασάρ αλ-Άσαντ, στα τέλη Οκτωβρίου. Ο Έρντογαν καταλόγισε στον Πούτιν την υποδοχή του αλ-Άσαντ με τιμές αρχηγού κράτους, ενώ ο ίδιος τον θεωρεί υπεύθυνο για τον θάνατο αρκετών εκατοντάδων χιλιάδων αμάχων.

Τετραμερής στην Βιέννη

Ως συνέπεια της κλιμάκωσης των συγκρούσεων στην Συρία και των διαδοχικών επεμβάσεων, οι υπουργοί Εξωτερικών τεσσάρων χωρών, των Η.Π.Α., της Ρωσίας, της Σαουδικής Αραβίας και της Τουρκίας, συναντήθηκαν στην Βιέννη για να συζητήσουν το συριακό ζήτημα στις 23 Οκτωβρίου. Οι υπουργοί συμφώνησαν να ξανασυναντηθούν διευρύνοντας τον κύκλο των ενδιαφερόμενων κρατών. Η Τουρκία και η Σαουδική Αραβία επιχείρησαν να προωθήσουν το ζήτημα της σύστασης ενός μεταβατικού κυβερνητικού σχήματος, δίχως να δοθούν περαιτέρω διευκρινίσεις (Σαμπάκ, 23/10).

1.2.3. Κύπρος - Ελλάδα

1.2.3.1. Κύπρος

Στις αρχές Σεπτεμβρίου έλαβαν χώρα συνομιλίες μεταξύ των Χριστιανών και Μουσουλμάνων θρησκευτικών αρχηγών της Κύπρου. Οι συνομιλίες πραγματοποιήθηκαν υπό την αιγίδα προγράμματος που υποστηρίζεται από την σουηδική πρεσβεία και το οποίο στοχεύει στην πιο ενεργή εμπλοκή των θρησκευτικών ηγετών στις ειρηνευτικές συνομιλίες (Ζαμάν, αγγλόφωνη, 10/9).

Στις 17 Οκτωβρίου ο Έρντογαν εγκαινίασε, μαζί με τον κατοχικό ηγέτη Μουσταφά Ακιντζί, τον υποθαλάσσιο αγωγό νερού μεταξύ Τουρκίας και κατεχομένων στην βόρεια Κύπρο. Η κατασκευή του αγωγού που είχε εγκαινιαστεί το 2011 προβλέπεται να περιορίσει το πρόβλημα νερού των κατεχόμενων για αρκετές δεκαετίες. Η αντίδραση της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν άμεση και κατήγγειλε την πράξη αυτή που αποσκοπεί στην εδραίωση της παράνομης τουρκικής παρουσίας και επιρροής στο νησί.

Η Κυπριακή Δημοκρατία, ωστόσο, κατά την ίδια περίοδο, συνέχισε και καλλιέργησε τις σχέσεις της με το Ισραήλ και την Αίγυπτο.⁷

1.2.3.2. Ελλάδα - προσφυγικό

Στις 12 Οκτωβρίου ο γερμανός κυβερνητικός εκπρόσωπος Στέφαν Ζάιμπερτ ανακοίνωσε πως υπήρχε επείγουσα ανάγκη για συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας προκειμένου να ελεγχθούν τα κυκλώματα που διακινούν τους πρόσφυγες και τους παράνομους μετανάστες. Η πρόταση του Βερολίνου για από κοινού περιπολίες Ελλήνων και Τούρκων στο Αιγαίο απορρίφθηκε από την Αθήνα την επομένη.

⁷ <http://www.sigmalive.com/en/news/local/135043/cyprusisrael-reaffirm-strategic-level-of-cordial-relations>

1.2.4. Κεντρική Ασία

Στα μέσα Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε η 5^η Σύνοδος Κορυφής του Τουρκικού Συμβουλίου, στο οποίο συμμετέχουν ορισμένες δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου. Η διήμερη Σύνοδος (10-11/9) έλαβε χώρα στην Ασάνα του Καζακστάν και είχε θέμα την «Συνεργασία στα ΜΜΕ και την Πληροφόρηση». Τα μέλη του Συμβουλίου υπέγραψαν Πρωτόκολλο Συνεργασίας σε θέματα ΜΜΕ και Πληροφόρησης, καθώς και Σύμφωνο Κατανόησης μεταξύ των εθνικών Πρακτορείων Ειδήσεων και τηλεοπτικών σταθμών των κρατών-μελών του Συμβουλίου.

1.2.5. Ευρώπη

1.2.5.1 Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ε.Ε. την περίοδο που εξετάζουμε περιστράφηκαν κυρίως γύρω από το θέμα του προσφυγικού.

Έκθεση Προόδου της Τουρκίας

Σύμφωνα με τουρκικά μέσα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε την πρόθεση να αναβάλει την δημοσίευση της ετήσιας Έκθεσης Προόδου της Τουρκίας, η οποία αναμένονταν να ανακοινωθεί στις 14 Οκτωβρίου, ενόψει και της επικείμενης επίσκεψης του Προέδρου Έρντογαν προκειμένου να συζητηθεί το προσφυγικό (Χουριέτ, αγγλόφωνη, 5/10).

Προσφυγικό – Κοινό Σχέδιο Δράσης

Στις 15 Οκτωβρίου, κατά τη διάρκεια της 4^{ης} Συνόδου Κορυφής της Ε.Ε. για το μεταναστευτικό ζήτημα συμφωνήθηκε το «Κοινό Σχέδιο Δράσης Ε.Ε.-Τουρκίας».

Οι στόχοι του σχεδίου είναι οι εξής:

- α. η εξέταση των αιτιών του μεταναστευτικού φαινομένου,
- β. η στήριξη των Σύριων προσφύγων, και
- γ. η ανάπτυξη των σχέσεων προκειμένου να περιοριστεί το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης προς τις χώρες της Ε.Ε.

Από την μεριά της η Άγκυρα έχει εγείρει ορισμένες αξιώσεις από την Ε.Ε., όπως η άμεση άρση της θεώρησης εισόδου για τους πολίτες της που επιθυμούν να ταξιδέψουν στην Ευρώπη, η γενναία χρηματική ενίσχυσή της για τους σκοπούς της κάλυψης των αναγκών των προσφύγων (ζητούσε 8 δις), και η το γρηγορότερο δυνατή ένταξή της στην Ε.Ε.

Επίτροπος για θέματα Μετανάστευσης

Ο ευρωπαίος Επίτροπος, αρμόδιος για θέματα μετανάστευσης, Δημήτριος Αβραμόπουλος, επισκέφθηκε την Κωνσταντινούπολη για να παρευρεθεί σε διεθνές συνέδριο με θέμα την αντιμετώπιση της μάστιγας της μετανάστευσης. Ο Επίτροπος τόνισε ότι η Ε.Ε. συμπαρίσταται στην Τουρκία στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που σχετίζονται με την μετανάστευση και το προσφυγικό (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 14/10).

1.2.5.1 Ευρωπαϊκά κράτη

Γερμανία

Σύμφωνα με τον τουρκικό Τύπο, σε τηλεφωνική επικοινωνία που είχε ο Πρόεδρος Έρντογαν με την γερμανίδα καγκελάρια Μέρκελ, της συνέστησε η διεθνής κοινότητα και η Ε.Ε. να συμμεριστούν το άγχος των σύριων μεταναστών, καθώς η Τουρκία φιλοξενεί ήδη 2 εκατομμύρια μετανάστες. Σύμφωνα με κύκλους του τουρκικού Προέδρου, η Καγκελάρια συμφώνησε ότι οι χώρες της Ε.Ε. θα πρέπει να δείξουν περισσότερη αίσθηση ευθύνης απέναντι στο προσφυγικό και ότι ο διάλογος με την Τουρκία θα ήταν χρήσιμος προκειμένου να κρατηθούν τα όρια των προσφύγων υπό έλεγχο (Χουριέτ, αγγλόφωνη, 16/9). Σε συνέχεια των επαφών τους, η γερμανίδα Καγκελάρια επισκέφθηκε την Τουρκία στις 12 Οκτωβρίου, προκειμένου να συνομιλήσει με τους τουρκούς αξιωματούχους (Έρντογαν και Νταβούτογλου) ζητήματα που άπτονται της συριακής κρίσης, το προσφυγικό πρόβλημα και την τρομοκρατία του αυτοαποκαλούμενου «Ισλαμικού Κράτους».

Γαλλία – εκδήλωση της τουρκικής κοινότητας

Στις αρχές Οκτωβρίου ο τούρκος Πρόεδρος, Ρ. Τ. Έρντογαν, επισκέφθηκε το Στρασβούργο της Γαλλίας για να παρευρεθεί σε εκδήλωση που διοργάνωσε η τουρκική κοινότητα με θέμα «Εθνική ενότητα ενάντια στην τρομοκρατία» (4/10). Η εκδήλωση έλαβε χώρα στο πλαίσιο του αγώνα κατά του Ρ.Κ.Κ. στην Ευρώπη (Σαμπάχ, 4/10). Κατά την ομιλία του ο Έρντογαν αναφέρθηκε τόσο στον αγώνα κατά της «τρομοκρατίας» που διεξάγει το Κ.Δ.Α., όσο και στον αγώνα κατά του κινήματος Γκιουλέν.

Η χρονική στιγμή της εκδήλωσης συμπίπτει με την προεκλογική περίοδο στην Τουρκία. Μετά τα αποτελέσματα της 7^{ης} Ιουνίου, που ευνοούσαν το φιλοκουρδικό Δ.Κ.Λ., δυσχεραίνοντας τα σχέδια της ηγεσίας του Κ.Δ.Α. για υιοθέτηση του προεδρικού συστήματος, η τελευταία έχει επιλέξει να ακολουθήσει μία πολιτική πόλωσης. Στο πλαίσιο αυτό, το Κ.Δ.Α. και ο Πρόεδρος επιχειρήσαν να συσπειρώσουν τους τούρκους πολίτες του εξωτερικού, οι οποίοι θα μετείχαν για τρίτη φορά στην εκλογική διαδικασία. Στην Γαλλία ζουν περίπου 650 χιλιάδες Τούρκοι, τους οποίους προσκάλεσε να συμμετέχουν στην εκλογική διαδικασία της 1^{ης} Νοεμβρίου. Προέτρεψε επίσης στους 350 χιλιάδες Τούρκους που δεν έχουν λάβει την γαλλική υπηκοότητα, να το κάνουν αμέσως (Τζικάν, 4/10). Η προτροπή αυτή εντάσσεται στην λογική της προσπάθειας αύξησης της ισχύος της Άγκυρας να ασκήσει επιρροή στις δημοκρατικές χώρες της Δύσης.

Βέλγιο

Ο τούρκος Πρόεδρος πραγματοποίησε διήμερη επίσημη επίσκεψη στο Βέλγιο (5-6/10) κατά την περιοδεία του στην Δυτική Ευρώπη. Στο πλαίσιο της επίσκεψής του ο Έρντογαν συναντήθηκε με αξιωματούχους των ευρωπαϊκών θεσμών, όπως ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ντόναλντ Τάσκ, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν Κλόντ Γιούνκερ, και ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Μάρτιν Σούλτς. Όσον αφορά τις επαφές του Έρντογαν με τους αξιωματούχους του Βελγίου, ο τούρκος Πρόεδρος και η σύζυγος του συναντήθηκαν με το βασιλικό ζεύγος. Ο Βασιλιάς Φίλιππος του απένειμε το

τιμητικό μετάλλιο του ιππότη του τάγματος του Λεοπόλδου, το σημαντικότερο του Βελγίου. Ο Έρντογαν συμμετείχε ακόμη σε εκδηλώσεις της έκθεσης «Euroalia», στο πλαίσιο της οποίας η Τουρκία ήταν η φιλοξενούμενη χώρα, και πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις σχετικά με αυτήν. Φιλοξενήθηκε επίσης από το «Ινστιτούτο Εγκμόντ», όπου έδωσε ομιλία θίγοντας την προσφυγική κρίση, την τρομοκρατία, και το κουρδικό.

Ωστόσο, η επίσκεψη του Έρντογαν και η παρασημοφόρησή του δέχθηκε πολλές κριτικές από τον βελγικό Τύπο και την κοινή γνώμη εξαιτίας της ανάμειξης της Άγκυρας στην συριακή κρίση και το προσφυγικό, καθώς και την αναζωπύρωση του Κουρδικού στην χώρα (BBC-T, 4/10). Σύμφωνα με δημοσιεύματα, ο Έρντογαν σχεδίασε να κάνει και πολιτικές συγκεντρώσεις προκειμένου να απευθυνθεί σε τούρκους ψηφοφόρους του Βελγίου. Ωστόσο, οι αιτήσεις της Άγκυρας για χρήση αιθουσών απορρίφθηκαν, με αποτέλεσμα να σχεδιαστεί η ομιλία του Έρντογαν στον προηγούμενο σταθμό της περιοδείας του στο Στρασβούργο. Στην άρνηση των βελγικών αρχών πιθανότατα να συνέβαλε και η φαντασμαγορική συγκέντρωση που είχε λάβει χώρα τον περασμένο Μάιο στο Χάσελτ, όταν ο Έρντογαν είχε απευθυνθεί σε τούρκους πολίτες, στηρίζοντας την προεκλογική εκστρατεία του Κ.Δ.Α.

Φινλανδία

Στις 13 Οκτωβρίου ο Πρόεδρος της Φινλανδίας, Σαούλι Νίιστο, επισκέφθηκε την Τουρκία και συναντήθηκε με τον ομόλογό του. Στο πλαίσιο της εν λόγω επίσκεψης οι δύο χώρες υπέγραψαν σύμφωνο κατανόησης (MoU) προκειμένου να γίνουν δύο τεχνικού περιεχομένου συναντήσεις για ανταλλαγή εμπειριών σχετικά με τους κανονισμούς που διέπουν τους υπό κατασκευή πυρηνικούς αντιδραστήρες της Τουρκίας, στο Άκκουγιου και στη Σινώπη (AA, 16/10).

1.2.6. Άπω Ανατολή

Ιαπωνία

Μετά την Γαλλία και το Βέλγιο, ο Έρντογαν, πραγματοποίησε επίσκεψη και στην Ιαπωνία (7-8/10). Κατά την πρώτη μέρα της παραμονής του στην χώρα ο τούρκος Πρόεδρος επισκέφθηκε το τέμενος του Τόκιο, το οποίο έχει εγκαινιαστεί το 2000 με χρηματοδότηση και της Προεδρίας των Θρησκευτικών Υποθέσεων, όπου συναντήθηκε με μέλη της τουρκικής κοινότητας (Σαμπάχ, αγγλόφωνη, 7/10). Το πρόγραμμα της δεύτερης μέρας του Έρντογαν περιείχε επίσημη συνάντηση με τον πρωθυπουργό Σίνζο Άμπε και αργότερα με τον Αυτοκράτορα Ακικίτο. Τέλος, ο τούρκος Πρόεδρος συμμετείχε σε τελετή του Πανεπιστημίου Waseda κατά την οποία αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας (ΑΑ, 8/10).

2. ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

2.1. Ισραήλ

Το Ισραήλ και η Ρωσία πραγματοποίησαν έναν πρώτο γύρο συνομιλιών προς την κατεύθυνση της εγκαθίδρυσης ενός «κοινού μηχανισμού αποφυγής παρεξηγήσεων» μεταξύ των δυνάμεών τους που δρουν στην Συρία.⁸ Παρά την δημοσιότητα που δόθηκε από την ισραηλινή πλευρά, κυρίως μετά την συνάντηση που είχε ο πρωθυπουργός Νετανιάχου με τον Πρόεδρο Πούτιν στην Μόσχα (21/9), μετά τις συνομιλίες μεταξύ ισραηλινών και ρώσων αξιωματούχων στο θέμα αυτό, δεν έγιναν ανακοινώσεις.

2.2. Αίγυπτος

Σύμφωνα με τον διεθνή Τύπο, μετά την επίσκεψη του επικεφαλής των συριακών Υπηρεσιών Ασφαλείας στον Αιγύπτιο Πρόεδρο, αποκαταστάθηκαν οι σχέσεις μεταξύ Αιγύπτου και Συρίας. Το Κάιρο φαίνεται να δέχτηκε να δώσει ώθηση στις σχέσεις με τη Συρία, οι οποίες είχαν υποβαθμιστεί κατά την Προεδρία του Προέδρου Μοχάμεντ Μόρσι, ο οποίος είχε την υποστήριξη των Αδελφών Μουσουλμάνων. Αποδέκτης της εξέλιξης αυτής θεωρείται ότι είναι το καθεστώς αλ-Άσαντ της Συρίας, το οποίο αποκτά εκ νέου υποστήριξη σε περιφερειακό επίπεδο. Η αλλαγή στην ηγεσία της Αιγύπτου συνέβαλε στην επαναπροσέγγιση των δύο χωρών, καθώς ο αιγυπτιακός στρατός θεωρεί την Συρία ως σημαντικό εταίρο σε θέματα ασφάλειας.⁹

Σημειώνεται πως στις 30 Αυγούστου, η εταιρεία ενέργειας ENI ανακοίνωσε την ανακάλυψη ενός τεράστιου κοιτάσματος φυσικού αερίου στα ανοικτά των ακτών της Αιγύπτου. Κατά τις πρώτες εκτιμήσεις, το πεδίο Zohr περιέχει 30 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (Tcf) φυσικού αερίου (που ισοδυναμεί με 5,5 δις.

⁸ <http://www.defensenews.com/story/defense/policy-budget/leaders/2015/10/07/israel-russia-conclude-first-round-of-deconfliction-talks/73522760/>

⁹ <http://www.haaretz.com/middle-east-news/1.675814>

βαρέλια πετρελαίου. Η εξέλιξη αυτή, φυσικά, δίνει μία νέα δυναμική στην προοπτική συνεργασίας μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, ιδιαίτερα στον τομέα της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων της Ανατολικής Μεσογείου.¹⁰

2.3. Συρία - Ισλαμικό Κράτος

Η συριακή κρίση συνεχίστηκε με την ίδια ένταση και κατά την υπό εξέταση περίοδο. Η στήριξη που παρείχε η Ρωσία προς το επίσημο καθεστώς της Συρίας, συνιστούν μία σοβαρή αλλαγή της ισορροπίας δυνάμεων στο πεδίο των μαχών, γεγονός που προκάλεσε την δυσαρέσκεια της Δύσης.

Από τις αρχές Σεπτεμβρίου η ρωσική κυβέρνηση παρέχει αποκάλυπτα πολεμοφόδια και οπλισμό στο καθεστώς αλ-Άσαντ της Συρίας. Το δεδομένο αυτό δηλώνει την ρωσική βούληση για μία πιο ενεργητική εμπλοκή, αλλάζει τα δεδομένα στο πεδίο των μαχών, ενώ ενέχει τον κίνδυνο – προς το παρόν έμμεσης - εμπλοκής των μεγάλων δυνάμεων στην Συρία. Η δυσαρέσκεια των Η.Π.Α. για την έμπρακτη στήριξη που παρέχει η Ρωσία στη Δαμασκό εκφράστηκε κατά την τηλεφωνική συνομιλία που είχε ο αμερικανός υπουργός Εξωτερικών, Τζον Κέρι, με τον ρώσο ομόλογό του Σεργκέι Λαβρόβ (Reuters, 7/9). Η απροθυμία των Η.Π.Α. να ανεχθούν την ρωσική βοήθεια επιβεβαιώθηκε με την έκκληση της Ουάσιγκτον προς την Αθήνα – και την Σόφια - να απαγορεύσουν την χρήση του εναερίου χώρου τους στα ρωσικά αεροσκάφη που κινούνται προς την Συρία.

Η ρωσική βοήθεια προς τη Συρία πήρε διαστάσεις στα μέσα Σεπτεμβρίου, όταν αποκαλύφθηκε ότι η Μόσχα παρείχε άρματα μάχης και πολυβόλα στη Δαμασκό προκειμένου αυτή να υπερασπιστεί το αεροδρόμιο της Λατάκια (Λαοδίκεια). Επιπλέον ο ρώσος Πρόεδρος απηύθυνε έκκληση στην διεθνή «κοινότητα» προκειμένου να συνδράμει την προσπάθεια της Ρωσίας να αποστείλει στο καθεστώς αλ-Άσαντ στρατιωτική και τεχνική βοήθεια (BCC, 15/9), γεγονός

¹⁰ Βλ. <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70508/yuri-m-zhukov/to-theostalto-doro-stin-aigypto>

που αύξησε τις ανησυχίες της Δύσης για τον ρόλο της Μόσχας στην συριακή κρίση.

Ο υπουργός Εξωτερικών Λαβρόβ είχε προηγουμένως αποδεχθεί ότι η Ρωσία στέλνει όπλα στη Συρία, αλλά αυτό παρουσιάστηκε από την Μόσχα ως μέρος υφιστάμενου συμβολαίου (Al Jazeera, 11/9), και όχι ως μία προσπάθεια συγκέντρωσης στρατιωτικών δυνάμεων. Εγκυκλοπαιδείθηκε έτσι η πάγια θέση της Μόσχας ότι η ρωσική βοήθεια ήταν ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Τα παραπάνω, ωστόσο, ερμηνεύτηκαν από την Ουάσιγκτον ως μία προσπάθεια της Ρωσίας να αποκτήσει αεροπορική βάση στην περιοχή, από την οποία μπορεί να προβαίνει σε επιχειρήσεις (The Guardian, 14/9). Από την πλευρά τους οι Η.Π.Α. ζήτησαν να κατευθυνθούν οι ρωσικές προσπάθειες προς την εξουδετέρωση της απειλής του «Ισλαμικού Κράτους».

Στις αρχές Οκτωβρίου, μετά από την παραβίαση του τουρκικού εναέριου χώρου από ρωσικά μαχητικά και την αυξανόμενη ρωσική δράση εναντίον των θέσεων των αντικαθεστωτικών στην Συρία, το Ν.Α.Τ.Ο. συνήλθε για να συζητήσει το θέμα των ρωσικών επεμβάσεων στην Συρία. Ο Γ.Γ. του Ατλαντικού Συμφώνου, Στόλτενμπεργκ, προσκάλεσε την Ρωσία να παίξει ένα εποικοδομητικό ρόλο στην καταπολέμηση του «Ισλαμικού Κράτους». Η ρωσική πλευρά φαίνεται πως έκανε κινήσεις προς αυτήν την κατεύθυνση, αναλαμβάνοντας επιχειρήσεις επίσης κατά στόχων του «Ισλαμικού Κράτους». Ωστόσο, το κύριο βάρος των επιχειρήσεων επικεντρώθηκε στην καταπολέμηση των σύριων αντικαθεστωτικών στα βορειοδυτικά της Συρίας έως τα τέλη του μηνός.

3. ΒΑΛΚΑΝΙΑ

3.1. Βουλγαρία

3.1.1. Εσωτερική πολιτική σκηνή: δημοτικές εκλογές 25^{ης}.10. 2015

Απαράλλαχτο έμεινε το πολιτικό σκηνικό στη Βουλγαρία μετά τις δημοτικές εκλογές οι οποίες οργανώθηκαν στις 25 Οκτωβρίου 2015. Συγκεκριμένα το κυβερνών κόμμα ΓΚΕΡΜΠ, επιβεβαίωσε την κυρίαρχη πολιτικά θέση του κερδίζοντας 34,5% των ψήφων ή την μεγάλη πλειοψηφία (τα $\frac{3}{4}$) των πρωτεύουσών των 28 επαρχιών στις οποίες είναι διοικητικά χωρισμένη η χώρα, συμπεριλαμβανομένης της Σόφιας. Μάλιστα το κόμμα αύξησε ελαφρά και το σύνολο των ψήφων του συγκριτικά με τις περσινές κοινοβουλευτικές εκλογές, όταν και είχε συγκεντρώσει το 32,67% των ψήφων.

Αμετάβλητη έμεινε και η εκλογική δύναμη του πρώτου κυβερνητικού εταίρου (*Μεταρρυθμιστικό Μπλοκ*), το οποίο συγκέντρωσε 9% των ψήφων (έναντι 8,89% το 2014), κερδίζοντας συνολικά τρεις πρωτεύουσες επαρχιών. Ενώ ελαφριά πτωτικό παρουσιάστηκε το αποτέλεσμα για τον δεύτερο κυβερνητικό εταίρο, το *Εθνικό Κίνημα για τη Σωτηρία της Βουλγαρίας* και την «*Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση – Βουλγαρικό Εθνικό Κίνημα*», κόμματα τα οποία συγκέντρωσαν αντίστοιχα 2,7 και 2,5% των ψήφων έναντι του 7,2% που είχε κερδίσει η εκλογική συμμαχία (*Πατριωτικό Μέτωπο*) την οποία συγκρότησαν για τις κοινοβουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου 2014 (ΒΤΑ, 26/10/2015).

Ιδιαίτερα φτωχό ήταν το εκλογικό αποτέλεσμα για το *Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα*, το οποίο αν και αύξησε ελαφρά το σύνολο των ψήφων του συγκριτικά με τις περσινές κοινοβουλευτικές εκλογές (17,1% έναντι 15,4%), απέτυχε για πρώτη φορά μετά την εισαγωγή του πολυκομματισμού στη χώρα να κερδίσει έστω και μία από τις πρωτεύουσες των 28 επαρχιών της χώρας (novinite, 4/11/2015). Το εκλογικό αποτέλεσμα επιβεβαίωσε για άλλη μία φορά τη βαθιά

κρίση στην οποία έχει περιέλθει το σοσιαλιστικό κόμμα στη γείτονα χώρα, καθώς η πολιτική επιρροή του έχει σε μεγάλο βαθμό περιοριστεί στις μεγαλύτερες ηλικιακά γενεές των Βουλγάρων πολιτών, οι οποίες έχουν διατηρήσει και μία συναισθηματική σχέση με το κόμμα.

Σταθερό έμεινε το εκλογικό ποσοστό για το *Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες* (14,6% έναντι 14,8% το 2014) το οποίο αποτελεί και το ισχυρότερο αριθμητικά τουρκικό μειονοτικό κόμμα στα Βαλκάνια. Συγκεκριμένα το ΚΔΕ κέρδισε 14,6%, χάνοντας ωστόσο τον έλεγχο μίας σειράς από μικρούς δήμους σε περιοχές με συμπαγή παρουσία μειονοτικών Τούρκων στη νότια και βόρειο-ανατολική Βουλγαρία, τροφοδοτώντας μία συζήτηση ως προς την τακτική του κόμματος το οποίο επιδιώκει να αναδειχθεί ως η δεύτερη πολιτική δύναμη στη Βουλγαρία (novinite, 4/11/2015).

3.2. Π.Γ.Δ.Μ.

3.2.1. Εσωτερική σκηνή: η μη εφαρμογή της Συμφωνίας του Przino

Μέχρι και τα τέλη Οκτωβρίου δεν είχε γίνει δυνατή η εφαρμογή βασικών διατάξεων της λεγόμενης Συμφωνίας του Πρίζινο, την οποία είχαν υπογράψει στις 15 Ιουλίου 2015 οι επικεφαλής των τεσσάρων σημαντικότερων πολιτικών κομμάτων της ΠΓΔΜ, έπειτα από από μεσολάβηση της ΕΕ (οι δύο ηγέτες του κυβερνητικού συνασπισμού - ο Νικόλα Γκρούεφσκι, πρωθυπουργός και ηγέτης του κυβερνώντος κόμματος («*Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση*») και ο Αλί Αχμέτι, ηγέτης της *Δημοκρατικής Ένωσης για την Ενσωμάτωση* - και οι ηγέτες των δύο σημαντικότερων κομμάτων της αντιπολίτευσης, ήτοι ο Ζόραν Ζάεφ, ηγέτης του κόμματος *Σοσιαλδημοκρατική Ένωση* και ο Μένδουχ Θάτσι, επικεφαλής στο *Δημοκρατικό Κόμμα των Αλβανών*).

Υπενθυμίζεται ότι η συμφωνία που είχε ως στόχο την επίλυση της βαθιάς πολιτικής κρίσης η οποία είχε προκληθεί μετά το ξέσπασμα του σκανδάλου των υποκλοπών, τον Φεβρουάριο του 2015, περιελάμβανε μία σειρά από βασικές

διατάξεις: την ορκωμοσία μίας νέας κυβέρνησης στις 16 Ιανουαρίου 2016, 100 ημέρες πριν την πραγματοποίηση νέων κοινοβουλευτικών εκλογών, προγραμματισμένων για τις 24 Απριλίου 2016· τον διορισμό Ειδικού Εισαγγελέα μέχρι τις 15 Σεπτεμβρίου με εξουσίες για την πλήρη διερεύνηση του σκανδάλου των παράνομων τηλεφωνικών παρακολουθήσεων· καθώς και τον διορισμό στην κυβέρνηση μέχρι τις 20 Οκτωβρίου 2015 δύο νέων Υπουργών και τριών Αναπληρωτών Υπουργών από τις τάξεις της αντιπολίτευσης, με ευθύνη σε ζητήματα που αφορούν στην οργάνωση των εκλογών (BIRN, 15/7/2015).

Αν και ο ορισμός ειδικού εισαγγελέα κατέστη τελικά δυνατός, έπειτα από παρέμβαση των ΗΠΑ και της ΕΕ, μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου δεν είχε επιτευχθεί ο διορισμός των νέων Υπουργών από τις τάξεις της αντιπολίτευσης όπως προβλεπόταν από τη συμφωνία της 15^{ης} Ιουλίου, με ευθύνη της κυβέρνησης. Στις 27 Οκτωβρίου σε κοινή τους δήλωση οι πρεσβευτές 5 Δυτικών κρατών (ΗΠΑ, Ιταλία, Βρετανία, Γαλλία και Γερμανία) εξέφρασαν την «απογοήτευση τους με την αποτυχία της κυβέρνησης Γκρούεφσκι να τηρήσει τα χρονοδιαγράμματα της συμφωνίας της 15^{ης} Ιουλίου» (BIRN, 28/10/2015), επιβεβαιώνοντας για άλλη μία φορά τον έντονο προβληματισμό που επικρατεί στο εξωτερικό ως προς τα αντιδημοκρατικά πολιτικά ένστικτα του Γκρούεφσκι και του κυβερνώντος κόμματος.

4. ΕΝΕΡΓΕΙΑ: η “εξαέρωση” του πετρελαίου

Ενώ το βόρειο ημισφαίριο εισέρχεται σταδιακά στο χειμώνα, οι χαμηλές διεθνείς τιμές του πετρελαίου συγκρατούν τα κατά τ’ άλλα αυξημένα λόγω εποχής ενεργειακά κόστη σε σχετικά φυσιολογικά επίπεδα. Το πετρέλαιο έχει προσγειωθεί μέσα στο 2015 στο χαμηλότερο σημείο των τελευταίων πέντε ετών, με τις τιμές του να βρίσκονται στα 50\$ δηλαδή 55% κάτω από τον μέσο όρο της τελευταίας πενταετίας που είναι τα 110\$.

Επειδή το κόστος της ενέργειας και η ροή των ενεργειακών πόρων έχουν βαρύνουσα σημασία στην οικονομική ανάπτυξη των κρατών και παράλληλα διαμορφώνουν σειρά από ζωτικής σημασίας εθνικά συμφέροντα, αναπόφευκτα εγείρεται το ερώτημα περί της έντασης και της διάρκειας που δύναται να έχει η τρέχουσα πτώση των τιμών του πετρελαίου.

Καθ’ όλη τη διάρκεια του 2015, αρκετή προσοχή έχει προσελκύσει η στάση της Σαουδικής Αραβίας η οποία οδηγεί τον OPEC στη διατήρηση υψηλών επιπέδων παραγωγής, γεγονός ασυνήθιστο για τον Οργανισμό Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών, καθώς στο παρελθόν, οι πτώσεις στις τιμές του πετρελαίου αντιμετωπιζόταν με μείωση της παραγωγής.¹¹ Κοινό σημείο στις αναλύσεις που παράγονται επί του θέματος, αποτελεί η πεποίθηση ότι η Σαουδική Αραβία θυσιάζει μέρος των συναλλαγματικών της αποθεμάτων προκειμένου να διατηρήσει τις τιμές σε χαμηλά επίπεδα και να δημιουργήσει προβλήματα στους πετρελαιοπαραγωγούς εκτός OPEC που έχουν ψηλότερο κόστος παραγωγής.¹²

.....
.....
.....

¹¹ <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/afcf2658-0b5b-11e5-994d-00144feabdc0.html#axzz3qOVvLCiM>

¹² <http://www.bloombergvew.com/articles/2015-08-24/why-oil-producing-countries-keep-on-pumping>

5. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ

5.1. Διεξαγωγή της άσκησης του NATO “Trident Juncture 2015”

Η άσκηση ξεκίνησε στις 21 Οκτωβρίου 2015 (και διεξήχθη μέχρι τις 6 Νοεμβρίου 2015). Αποτέλεσε τη μεγαλύτερη και σαφώς την πιο σύνθετη άσκηση που έχει διεξαχθεί τα τελευταία χρόνια από τη Συμμαχία. Από τα αρχικά του κωδικού ονόματος της ΝΑΤΟικής άσκησης (TJ15) φαίνεται ότι ο επικεφαλής τομέας είναι αυτός των μεταρρυθμίσεων (Transformation) και ο χαρακτήρας των δυνάμεων ο διακλαδικός (Joint). Δεν θα μπορούσε να ήταν κάτι διαφορετικό. Το εύρος της άσκησης ως προς τα πεδία δράσης της, καθώς και η πολυσιχιδής σύνθεση των συμμετεχόντων μερών την καθιστούν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και καινοτόμο. Στόχο είχε όχι μόνο την εφαρμογή των εξελισσόμενων μεταρρυθμίσεων, αλλά και τη διάγνωση τυχόν αναγκών για περαιτέρω μεταρρυθμίσεις.

Εκτός από τους τρεις κλάδους των ενόπλων δυνάμεων, ενσωμάτωσε και μη στρατιωτικά στοιχεία, ώστε να εξασφαλίσει την πλήρη πολιτικοστρατιωτική συνεργασία την οποία θεωρεί *condition sine qua non*, σύμφωνα με το σενάριο, για ένα κράτος το οποίο αντιμετωπίζει ταυτόχρονα πολλαπλές προκλήσεις ασφάλειας (ανερχόμενη πολιτική αστάθεια, επίμονες οικονομικο-πολιτικές προκλήσεις, εθνοτική ένταση), ενώ δέχεται ταυτόχρονα στρατιωτική εισβολή από γειτονικό κράτος. Στην άσκηση συμμετείχαν 37 χώρες (28 κράτη μέλη, 9 χώρες εταίροι και 18 κράτη παρατηρητές, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας) και 12 διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ με προσωπικό που ανέρχεται στα 36.000 περίπου άτομα. Ενώ το σενάριο προσομοιάζει σε μία επιχείρηση εκτός άρθρου 5, στη βάση εξουσιοδότησης από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση κρίσεως (*crisis response op.*), ο μεικτός σκοπός που ενσωματώνει στο σενάριο για «προστασία και άμυνα» της πληγείσας χώρας, δείχνει να απαιτεί έναν συνδυασμό δράσεων και από τους τρεις πυλώνες του Στρατηγικού δόγματος της Λισαβόνας του 2010 – συλλογική άμυνα, διαχείριση κρίσεων και συνεργατική ασφάλεια.

Η πραγματοποίηση της TJ15 έγινε στη βάση των αποφάσεων της Συνόδου Κορυφής της Ουαλίας (2014), κατά τη διάρκεια της οποίας αναγνωρίστηκε η ανάγκη εξασφάλισης μίας ΝΑΤΟικής δύναμης ικανής να αντιμετωπίζει ταυτόχρονα όλο το φάσμα των σύγχρονων απειλών για τα μέλη της Συμμαχίας (NATO Force 2020), ενώ είχε διαπιστωθεί επίσης η ανάγκη εξασφάλισης μίας δύναμης «πολύ μεγάλης ετοιμότητας» εντός της ΝΑΤΟικής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης. Μία τέτοια δύναμη (Very High Readiness Joint Task Force) δοκιμάζεται στην TJ15.

Η παράθεση των επιμέρους στόχων της άσκησης TJ15 είναι ενδεικτικοί των απαιτήσεων τόσο σε επίπεδο συνεργασίας, μεταξύ κυβερνήσεων και οργανισμών, όσο και σε επίπεδο στρατιωτικών-πολιτικών δυνατοτήτων. Οι στόχοι περιελάμβαναν: α) υψηλής έντασης, διακλαδική πολεμική αναμέτρηση, β) πάταξη απειλών υβριδικού πολέμου και άλλων νέων τακτικών πολέμου, γ) τακτική (theatre) αντιβαλιστική άμυνα (TBMD), δ) επιχειρήσεις κυβερνο-ασφάλειας, ε) εμπειρογνωμοσύνη και παροχή γνώσης σε ζητήματα Χημικής, Βιολογικής και Ραδιολογικής άμυνας (CBRD), στ) αντιμετώπιση βίας κατά άμαχου πληθυσμού, ζ) αντιμετώπιση της προστασίας παιδιών και πρόληψη βίας κατά των γυναικών, η) αντιμετώπιση ανθρωπιστικών κρίσεων, θ) επίδειξη ήπιας ισχύος και δημόσιας διπλωματίας, ι) πάταξη ενός περιβάλλοντος παραπλάνησης και ελεγχόμενων μέσων ενημέρωσης καθώς και των συνεπειών τους.

Η απαίτηση συνδυασμού αντιδράσεων σε διαφορετικού χαρακτήρα προκλήσεις καθιστά την άσκηση εξαιρετικά χρήσιμη δεδομένου ότι, μεταξύ άλλων, δείχνει να διασαφηνίζει τα χαρακτηριστικά δυνατοτήτων και δεξιοτήτων που καλούνται να συνδυάζουν στο εξής οι ένοπλες δυνάμεις των κρατών μελών. Επομένως, η εφαρμογή της «ολοκληρωμένης προσέγγισης» (πολιτικοστρατιωτική συνεργασία) για τη διαχείριση κρίσεων, που εμπλέκει και άλλους στρατιωτικούς και πολιτικούς διεθνείς οργανισμούς, έρχεται να επικαθίσει στις απαιτήσεις της «Πρωτοβουλίας Συνδεδεμένων Δυνάμεων» (Connected Forces Initiative-CFI) που προϋποθέτει, με τη σειρά της, τη μέγιστη δυνατή δια-λειτουργικότητα

(interoperability) μεταξύ των δυνάμεων τόσο των κρατών μελών της Συμμαχίας όσο και των εταίρων (partners) της, ώστε να δύνανται να επιχειρούν από κοινού σε οποιοδήποτε περιβάλλον (Σύνοδος Κορυφής, Σικάγο 2012).

Τα διδάγματα για τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις θα μπορούν να αξιολογηθούν ανάλογα ώστε να ενθαρρυνθούν συμμαχικές συνέργειες που θα προσδώσουν πολλαπλασιαστικό όφελος στις υπάρχουσες εθνικές δυνατότητες και δεξιότητες.

5.2. Γυναίκες, ειρήνη και ασφάλεια

Στις 31 Οκτωβρίου 2015 ολοκληρώθηκαν 15 χρόνια από την υιοθέτηση της Απόφασης 1325 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών που καλεί τα κράτη μέλη να προωθήσουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στην παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια. Το Ψήφισμα υποστηρίζει ότι η μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών σε όλο το φάσμα των δράσεων της επίλυσης συγκρούσεων – πρόληψη, διαχείριση και επίλυση, ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις, διατήρηση της ειρήνης και μετασυγκρουσιακή ανασυγκρότηση – συμβάλλει στην εξασφάλιση μίας πιο συμμετοχικής και άρα βιώσιμης ειρήνης και ασφάλειας.

Σε συνέχεια της Απόφασης 1325, ένας αριθμός αποφάσεων έχουν προστεθεί (1888, 1889, 1960, 2106, 2122 και 2422) με πιο σημαντική ίσως την Απόφαση 1820 (2008), η οποία αναγνωρίζει την ανισοβαρή επιρροή των ενόπλων συρράξεων στις γυναίκες, όχι μόνο ως θύματα του άμαχου πληθυσμού, αλλά συχνά και ως θύματα της τακτικής πολέμου. Η σεξουαλική βία κατά των γυναικών χρησιμοποιείται συχνά ως τακτική πολέμου προκειμένου να πληγεί το ηθικό του αντιπάλου. Προκειμένου να παταχθεί αυτή αποτρόπαια πρακτική, η 1820 καλεί τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν δράσεις και πολιτικές που συμβάλλουν στην προστασία των γυναικών και των κοριτσιών από τις συνέπειες των ένοπλων συρράξεων. Επισημαίνει δε, ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, η μαζική σεξουαλική

κακοποίηση γυναικών, ως τακτική πολέμου, μπορεί να στοιχειοθετήσει «έγκλημα πολέμου» με τις συνεπακόλουθες συνέπειες βάσει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2000, η Απόφαση 1325 έδειχνε να επηρεάζει οριακά και μόνο μερικές κυβερνήσεις και οργανισμούς ώστε να ενστερνιστούν στην πράξη τις επιταγές της συγκεκριμένης Απόφασης προσαρμόζοντας αντίστοιχα τις πολιτικές τους. Ωστόσο, η επιχειρησιακή εμπειρία μεγάλου αριθμού κρατών και οργανισμών σε πολυδιάστατες ειρηνευτικές αποστολές, οι εμπειρίες από τα Βαλκάνια, το Αφγανιστάν και το Ιράκ, κατέδειξαν ότι πέρα από τη διάσταση της προάσπισης των θεμελιωδών ελευθεριών και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η μεγαλύτερη ανάμειξη των γυναικών σε δράσεις που στόχευαν στην εξασφάλιση της ειρήνης και της ασφάλειας σε μία περιοχή παρουσίαζε συγκεκριμένα επιχειρησιακά πλεονεκτήματα.

Για πολλούς αναλυτές, είναι πολύ πιθανό η επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα μίας τέτοιας συμμετοχικής προσέγγισης και τα πρακτικά της αποτελέσματα που έδειχνε να επιφέρει, συνέβαλε στη μεγαλύτερη κινητοποίηση κυβερνήσεων και οργανισμών προκειμένου να επανακαθορίσουν την προσέγγισή τους και να υιοθετήσουν τις επιταγές της 1325. Από τα μέσα της δεκαετίας του 2000, παρατηρείται μία εξελισσόμενη τάση από κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς (NATO, ΟΑΣΕ, ΕΕ και ΟΗΕ) να υιοθετούν πολιτικές υπέρ της μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών σε όλο το φάσμα των δράσεων επίλυσης συγκρούσεων. Επίσης, καταγράφεται και η υιοθέτηση αντίστοιχων εσωτερικών πολιτικών, εντός των κυβερνήσεων και των οργανισμών, προς την κατεύθυνση υποστήριξης της λογικής των μη διακρίσεων και των δράσεων υπέρ των γυναικών.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αποτελεί πρόοδο το γεγονός ότι πλέον θεωρείται απαραίτητη η παρουσία ειδικού συμβούλου «φύλου» σε μία αποστολή οικοδόμησης της ειρήνης ή σταθεροποίησης ειδικά σε περιοχές που έχουν καταγραφεί περιστατικά εκτεταμένης βίας κατά των γυναικών. Σύμφωνα με ένα

πρόσφατο σημείωμα του Ινστιτούτου Μελετών Ασφάλειας της ΕΕ, το 70% των αποστολών της ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ διατηρούν σύμβουλο «φύλου», ενώ στις αποστολές του ΝΑΤΟ, δύσκολα θα απουσιάζει ο ειδικός σύμβουλος «φύλου». Η Συμμαχία προσπαθεί να ενσωματώσει τα ζητήματα «φύλου» ακόμα και στον επιχειρησιακό σχεδιασμό της. Για παράδειγμα, η διάσταση του «φύλου» αποτελεί μία από τις βασικές αρχές δράσης στην εφαρμογή της Πρωτοβουλίας Οικοδόμησης Αμυντικών Δυνατοτήτων με τους εταίρους σε όλο τον κόσμο, όπως πρόσφατα (13/10) δήλωσε ο Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ πρέσβης Alexander Vershbow, στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών κατά τη διάρκεια της επετειακής εκδήλωσης για την Απόφαση 1325.

Τα ζητήματα «φύλου» στην ειρήνη και την ασφάλεια εξακολουθούν ωστόσο να βρίσκονται στον τομέα της χαμηλής πολιτικής. Όταν στρατηγικές επικράτησης λαμβάνουν χώρα σε μία ένοπλη σύρραξη, εμπλέκοντας παράλληλα μεγάλες δυνάμεις σε μία λογική ανταγωνισμού, όπως η περίπτωση της Μέσης Ανατολής σήμερα καταδεικνύει, τότε η διάπραξη επαισχυτων θηριωδιών ενάντια, τόσο σε γυναίκες και κορίτσια, όσο και σε άνδρες και αγόρια, δείχνει να τελεί ατιμώρητη και να συνεχίζεται.

5.3. Κοσσυφοπέδιο

Η υπογραφή Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΣΣΣ) μεταξύ της ΕΕ και του Κοσσυφοπεδίου («Κοσόβου») που πραγματοποιήθηκε στις 27 Οκτωβρίου αναμένεται να σηματοδοτήσει την απαρχή μίας συμβατικής σχέσης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μεταξύ των δύο μερών, ώστε να προωθηθούν οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις - σε όλους τους τομείς διακυβέρνησης - οι οποίες θα οδηγήσουν την Πρίστινα στη φάση της ενταξιακής διαδικασίας.

Κατόπιν σχετικής απόφασης του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 22 Οκτωβρίου, η συγκεκριμένη συμφωνία υπεγράφη από την Ύπατη Εκπρόσωπο της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας, και Αντιπρόεδρο

της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Federica Mogherini και του Επιτρόπου Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και Διαπραγματεύσεων Διεύθυνσης, Johannes Hahn και, εκ μέρους του Κοσσυφοπεδίου, από τον Πρωθυπουργό Isa Moustafa και τον Υπουργό Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Επικεφαλής διαπραγματευτή, Bekim Collaku. Η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης αναμένεται να τεθεί σε ισχύ στα μέσα του 2016, αφού εξασφαλίσει τη συναίνεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

6. ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ - ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Εσωτερική πολιτική σκηνή της Τουρκίας

- Η σύσταση της πολυκομματικής υπηρεσιακής κυβέρνησης υπό την πρωθυπουργία του Αχμέτ Νταβούτογλου προκάλεσε την διαγραφή του ακροδεξιού Τουρκές από το Κ.Ε.Δ., γεγονός που επέδρασε μερικώς στο αποτέλεσμα της 1^{ης} Νοεμβρίου.
- Από την υπηρεσιακή κυβέρνηση σύντομα αποχώρησαν οι βουλευτές του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Λ., καταγγέλλοντας τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.
- Η προεκλογική εκστρατεία των κομμάτων διεξήχθη υπό αντίξοες συνθήκες, κυρίως για τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Σε αυτό συνέβαλε το κλίμα πόλωσης και εκφοβισμού που καλλιεργήθηκε κυρίως από την εξουσία.
- Οι αυτοκτονικές επιθέσεις που έλαβαν χώρα στην Άγκυρα στις αρχές Οκτωβρίου συνέβαλαν στην επιδείνωση της κατάστασης και την ματαίωση των προεκλογικών συγκεντρώσεων της αντιπολίτευσης.
- Οι αποκαλύψεις του πρώην Υπουργού Γιλμάζ για την ανοχή του κράτους στην δράση της Χεζμπολά στην Νοτιοανατολική Μικρά Ασία την δεκαετία του 1990, επιβεβαιώνει τις υποψίες για την δράση του παρακράτους στην πολύπαθη αυτή περιοχή.
- Η απαγόρευση λειτουργίας τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών, αλλά και εφημερίδων του ομίλου Κόζα-Ιπέκ από το καθεστώς, συνιστά σοβαρό πλήγμα της ελευθερίας του λόγου και της έκφρασης στην Τουρκία.
- Τα παραπάνω αλλά και οι διεθνείς εξελίξεις δημιουργούν ένα κλίμα ρευστότητας, το οποίο μεταφέρεται και στις απόψεις των Τούρκων πολιτών, όπως καταδεικνύει η μελέτη “Turkish Perceptions Survey” του “German Marshall Fund of the United States”, που χρηματοδοτήθηκε και από την Πρεσβεία των ΗΠΑ στην Άγκυρα.¹³

¹³ Βλ. <http://www.gmfus.org/initiatives/turkish-perceptions-survey>.

- Κατά την καθέλκυση του αρματαγωγού TCG Bayraktar ο τούρκος Πρόεδρος εξέφρασε την πεποίθηση ότι «*αν μία χώρα επιθυμεί την ειρήνη πρέπει να είναι έτοιμη για πόλεμο*», δικαιολογώντας τις προσπάθειες ανεξάρτησης από ξένα οπλικά συστήματα.
- Ο νέος δορυφόρος Τουρκσai 4B συμβάλλει στην περαιτέρω αναβάθμιση του συστήματος μεταφοράς διαδικτυακών δεδομένων, θα διευρύνει το τηλεπικοινωνιακό σήμα και τις δυνατότητες επιρροής της Άγκυρας στο εξωτερικό.

Εξωτερική Πολιτική Τουρκίας

- Η αντικυβερνητική Μπουγκιούν δημοσίευσε φωτογραφικό υλικό από την αποστολή εξοπλισμού στην Συρία υπό το βλέμμα των τουρκικών αρχών, εκθέτοντας την κυβέρνηση.
- Η τουρκική Εθνοσυνέλευση παρέτεινε την εντολή/άδεια στην κυβέρνηση, όσον αφορά το ενδεχόμενο χρήσης στρατιωτικής δύναμης σε απειλή προερχόμενη από τη Συρία ή το Ιράκ. Το νομοσχέδιο υπερψηφίστηκε από όλα τα κόμματα πλην του Δ.Κ.Λ.
- Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας εισήλθαν σε ένταση εξαιτίας της επέμβασης της Μόσχας στην Συρία, εις βάρος των αντικαθεστωτικών και υπέρ του Άσαντ. Η ένταση αυτή είναι δομική και δεν αναμένεται να εκλείψει σύντομα.
- Σε επίσκεψή του στη Μόσχα ο Έρντογαν παρέστη στα εγκαίνια του κεντρικού τεμένους της πόλης, ενώ στις συνομιλίες του με τον ρώσο Πρόεδρο για το Συριακό, τα δύο μέρη δεν κατέληξαν σε κάποιου είδους συνεργασία.
- Στις αρχές Οκτωβρίου η Τουρκία συμμετείχε σε κοινό ανακοινωθέν με άλλα 7 κράτη κατά του τερματισμού των ρωσικών επιθέσεων εναντίον των αντικαθεστωτικών δυνάμεων στην Συρία.
- Οι παραβιάσεις του τουρκικού εναερίου χώρου από ρωσικά αεροσκάφη

κλιμάκωσε περαιτέρω την ένταση μεταξύ των δύο πλευρών, θέτοντας εν αμφιβόλω την συνέχιση της συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας σε σημαντικούς τομείς (πυρηνικά εργοστάσια, φυσικό αέριο).

- Στα τέλη Οκτωβρίου η Τουρκία συμμετείχε στην τετραμερή της Βιέννης, όπου συζητήθηκαν οι εξελίξεις και ο τρόπος τερματισμού του πολέμου στην Συρία.
- Η κατασκευή υποθαλάσσιου αγωγού νερού μεταξύ Τουρκίας και κατεχόμενων εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι πράξη που ελέγχεται στη βάση του Διεθνούς Δικαίου, καθώς εμποδώνει την κατοχή της Άγκυρας στη βόρεια Κύπρο.
- Η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να αναβάλει την δημοσίευση της Εκθέσεως Προόδου της Τουρκίας πριν τις εκλογές, συνδέεται με την εκλογική διαδικασία στην Τουρκία και προκάλεσε επικρίσεις τόσο στην Τουρκία όσο και στην Ευρώπη.
- Στα μέσα Οκτωβρίου η Ε.Ε. και η Τουρκία συμφώνησαν σε ένα Κοινό Σχέδιο Δράσης βάσει του οποίου η Άγκυρα δεσμεύεται να συνδράμει στο δράμα των προσφύγων και στον περιορισμό του φαινομένου.
- Την ίδια περίοδο η γερμανίδα Καγκελάρια επισκέφτηκε την Άγκυρα για να συνομιλήσει με τούρκους αξιωματούχους για την επίλυση του προσφυγικού ζητήματος. Η επίσκεψή της πριν τις εκλογές προκάλεσε τις αντιδράσεις της αντιπολίτευσης, αλλά και του ευρωπαϊκού Τύπου.
- Στις αρχές Οκτωβρίου ο Πρόεδρος Έρντογαν πραγματοποίησε περιοδεία στην Γαλλία (Στρασβούργο), στο Βέλγιο (Βρυξέλλες) και την Ιαπωνία (Τόκιο), όπου, πέραν των επίσημων επαφών του, επιδίωξε και προεκλογικές συγκεντρώσεις ψηφοφόρων του Κ.Δ.Α.

Μέση Ανατολή

- Η επαναπροσέγγιση της Αιγύπτου με τη Συρία, που συνδέεται με τις προτιμήσεις της αιγυπτιακής κυβέρνησης, αποτελεί επιτυχία της

Δαμασκού, η οποία αποκτά εκ νέου μία κάποια περιφερειακή στήριξη (εκτός Ιράν).

- Οι αεροπορικές επεμβάσεις της Ρωσίας εναντίον θέσεων αντικαθεστωτικών στη Συρία συνιστούν νέο δεδομένο, που αλλάζει μερικώς τις ισορροπίες δυνάμεων στην περιοχή υπέρ της Δαμασκού.
- Οι αεροπορικές επιχειρήσεις της Τουρκίας κατά των Κούρδων στη Συρία θεωρήθηκαν ως έμμεση ενδυνάμωση των δυνάμεων του Ισλαμικού Κράτους και δημιούργησαν αντιδράσεις στη Δύση.
- Οι πιέσεις της Δύσης προς την Ρωσία προκειμένου αυτή να στραφεί εναντίον του αυτοαποκαλούμενου «Ισλαμικού Κράτους» στην Συρία και το Ιράκ, απέβησαν άκαρπες.
- Οι δράσεις της Ρωσίας δεν εδραιώνουν την επιρροή της στην περιοχή, αφού προηγουμένως θα πρέπει να διασωθεί ο Άσαντ, να διατηρηθεί η Συρία ή τμήμα αυτής και, στη συνέχεια, η Ρωσία να αναπτύξει τις σχέσεις της και με άλλες χώρες. Σε κάθε περίπτωση, η εξέλιξη των συγκρούσεων οδηγεί σε σκέψεις ή συζητήσεις για μία «νέα τάξη» στην περιοχή.¹⁴

* * * * *

¹⁴ Βλ. τις εκτιμήσεις ισραηλινού αναλυτή τού BESA Center στο <http://besacenter.org/perspectives-papers/syrias-unraveling-gives-way-to-new-regional-order/>